

<https://doi.org/10.15407/eip2022.01.008>

УДК 338.14-047.44(477):341.3(470):330.101.541

JEL: C13, C53, E20, H56

ОЦІНКА ВТРАТ УКРАЇНИ ВІД ВОЄННОГО ВТОРГНЕННЯ РФ: МАКРОЕКОНОМІЧНИЙ ВИМІР

Наприкінці березня 2022 року фахівцями ДУ "Інститут економіки та прогнозування НАН України" було проведено оцінку потенційних втрат національної економіки України від воєнного вторгнення країни-агресора. Отримані результати не є остаточними, оскільки відображають ситуацію, що спостерігалася лише у перший місяць війни. Водночас вони є достатньо інформативними з точки зору представлення вже понесених країною втрат та відповідних викликів, які постають перед нею, – як у частині консолідації наявних ресурсів для захисту державного суверенітету, так і подальшого повоєнного відновлення вітчизняної економіки. Отримані у дослідженні результати було направлено до центральних органів державної влади. Для публікації в журналі частину інформації з міркувань безпеки вилучено.

ESTIMATION OF UKRAINE'S LOSSES FROM THE MILITARY AGGRESSION OF THE RUSSIAN FEDERATION: A MACROECONOMIC DIMENSION

At the end of March 2022, researchers of the Institute for Economics and Forecasting of the National Academy of Sciences of Ukraine estimated the potential losses of Ukraine's national economy from the military invasion of the aggressor country. The results obtained are not final, as they only account the situation in the first month of the war. At the same time, they are quite informative in terms of presenting Ukraine's losses and the corresponding challenges this country is facing both in terms of consolidating available resources to protect state sovereignty and in terms of post-war economic reconstruction. The results obtained in the study have been sent to the central government. The paper is published in the journal without some information, which is removed for security reasons.

Кількісні оцінки падіння ВВП України внаслідок війни, розв'язаної РФ, є досить умовними через подовження гострої фази бойових дій, щоденне зростання втрат виробничого та інфраструктурного потенціалу України та відсутність серйозних ознак не лише завершення, а й навіть призупинення воєнної інтервенції РФ.

При цьому до *безпосереднього* скорочення ВВП України призводять:

- руйнування виробничих потужностей, житлового фонду, а також нежитлової, транспортної та соціальної інфраструктури;
- обмеження використання національного земельного фонду внаслідок його часткової окупації, а також шкоди, завданої мінуванням, обстрілами та забрудненням українських територій;

© ДУ "Інститут економіки та прогнозування НАНУ", 2022

- скорочення робочої сили, зайнятої у продуктивному виробництві;
- зменшення обсягу споживчих витрат населення;
- переорієнтація державних видатків на користь сфер, які прямо не пов'язані з виробництвом ВВП;
- зростання рівня інфляції, боргових зобов'язань та знецінення національної валюти;
- прямі та суміжні інвестиційні втрати;
- зростання цін на енергоресурси;
- зниження якості людського капіталу через психологічні травми та ризик втрати життя.

Прямі та опосередковані втрати України визначатимуться також *глобальними* факторами, такими як уповільнення світової економіки внаслідок руйнації налагоджених товарно-збутових ланцюгів, зростання цін на сировину та енергоресурси, зокрема, за підвищення загальних міжнародних ризиків, нарощення рівня світової конфронтації та оборонних витрат.

Відповідно до цих загроз міжнародні організації та експертні групи висловили такі оцінки щодо економічного спаду України у 2022 р.

МВФ у своєму березневому звіті "Ukraine: Request for Purchase under the Rapid Financing Instrument and Cancellation of Stand-by Arrangement-Press Release" прогнозує, що у 2022 р. реальний ВВП України знизиться на 10%¹. Але таке скорочення буде можливим за умов швидкого закінчення війни та суттєвої фінансової донорської підтримки. За інших умов річне скорочення може стати набагато вищим, у діапазоні 25–35% (з урахуванням даних про скорочення реального ВВП під час схожих воєнних конфліктів в Іраку, Лівані, Сирії, Ємені).

За цим самим звітом МВФ бюджетний дефіцит України у 2022 р. збільшиться на 3% ВВП. Очікується, що рецесія призведе до падіння податкових надходжень приблизно на 4% ВВП порівняно з 2021 р. За такого зростання бюджетного дефіциту та з урахуванням уже наданої МВФ фінансової підтримки (4,5 млрд дол. США) залишається потреба у фінансуванні бюджетного дефіциту в обсязі 7,4 млрд дол. США (4% від ВВП)².

За даними альтернативного директора від України в МВФ, втрати України у річному обчисленні можуть становити до 35%³.

¹ Ukraine: Request for Purchase under the Rapid Financing Instrument and Cancellation of Stand-by Arrangement-Press Release; Staff Report; and Statement by the Executive Director for Ukraine. IMF Country Report. No. 22/74. March, 2022. <https://doi.org/10.5089/9798400204852.002>. З урахуванням відсутності прогнозованого зростання втрати ВВП України становитимуть 13,5%.

² Там само. С. 6–7.

³ Падение на 35%. Рашкован о том, как украинской экономике выстоять во время войны – интервью НВ. 20 марта, 2022. URL: <https://biz.nv.ua/economics/chto-proishodit-s-ukrainskoy-ekonomikoy-vo-vremya-voyny-intervyu-nv-50226235.html>

Після початку воєнного вторгнення в Україну міжнародні рейтингові агентства суттєво знизили її суверенні рейтинги, зокрема:

- Fitch Ratings (25 лютого 2022 р.) – до спекулятивного, з "B" до "CCC"⁴, що погіршує інвестиційний рівень державних облігацій⁵;
- Standard & Poor's (25 лютого 2022 р.) – з "B" до "B-";
- Moody's (4 березня 2022 р.) – з "B3" до "Caa2", посиляючись на те, що існуючі фінансові "буфери" України та очікувана міжнародна фінансова допомога не є достатніми для повної компенсації ризиків ліквідності, пов'язаних із торговими потребами України під час війни⁶.

Зазначене не лише суттєво ускладнює вихід України на міжнародні ринки капіталу, а й збільшує її економічні втрати через значне погіршення бізнес-середовища та відповідну втечу капіталу. Провідні бізнес-групи при цьому надають такі оцінки можливого падіння ВВП України у 2022 р.:

- Raiffeisen Research: – (-15)%;
- Citigroup: – (-32)%;
- Oxford Economics: – (-34,2)%;
- Moody's Analytics: – (-43)%;
- S&P Global Mkt International: – (-43,1)%;
- Economic Intelligence Unit: – (-46,5)%.

Національні оцінки економічних втрат України через розгортання іноземної інтервенції також є загрозливими

Так, за оцінками міністра фінансів України, на десять областей, де ведуться активні бойові дії, припадає виробництво половини вітчизняного ВВП, унаслідок чого його втрати можуть становити від 33 до 50%⁷. За оцінками прем'єр-міністра України Д. Шмигала, війна в Україні принесла одномоментні прямі втрати у понад 500 млрд дол.⁸.

Перші офіційні підсумки переведення економіки України на воєнні рейки та оцінки її втрат очікуються тільки у квітні. Наразі Міністерство економіки України рахує відповідні збитки за двома складовими: загальні втрати ВВП та інфраструктурні втрати. За даними Мінекономіки України,

⁴ Найвищий – AAA, найнижчий – D.

⁵ Fitch Ratings. URL: <https://www.fitchratings.com/entity/ukraine-80442268#ratings>

⁶ Moody's downgrades Ukraine's ratings to Caa2 from B3, ratings remain on review for downgrade. 4 March, 2022. URL: https://www.moody's.com/research/Moodys-downgrades-Ukraines-ratings-to-Caa2-from-B3-ratings-remain--PR_463451

⁷ Інтерв'ю міністра фінансів України Сергія Марченка виданню "Forbes". 14.03.2022. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/interviu_ministra_finansiv_sergii_marchenka_vidanniu_forbes_14032022-3361

⁸ Втрати для України через вторгнення РФ перевищують \$500 млрд – Шмигаль. 16.03.2022. URL: <https://interfax.com.ua/news/economic/814088.html>

станом на 13 березня 2022 р. втрати від знищення частини національної інфраструктури становили 119 млрд дол. США⁹.

За підрахунками KSE Institute, інфраструктурні втрати України на 17 березня 2022 р. становили 62,6 млрд дол. США. При цьому було враховано повне/часткове знищення або захоплення ворогом щонайменше 411 навчальних закладів, 36 закладів охорони здоров'я, 1600 житлових будинків, 26 заводів та складських приміщень, 15 аеропортів, 6 ТЕС та ГЕС, постраждало 15 тис. км автодоріг, 5 тис. км залізничних шляхів, 350 мостів та мостових переходів¹⁰.

За оцінками Ukrainian Legal Advisory Group (ULAG), за 26 днів війни в Україні було знищено 5000 будівель, включаючи 4431 житловий будинок, 548 навчальних закладів, 135 медичних установ та вісім установ культури та мистецтва¹¹.

Оцінки скорочення валютної виручки від зупинення експорту аграрної та металургійної продукції сягають 80%. За цих умов міжнародні резерви України значною мірою підтримуються завдяки активним надходженням зовнішньої допомоги: її обсяг за чотири тижня війни становив близько 4 млрд дол. США¹².

За оцінками Національного банку України, економіка України у березні скоротилася майже на 50%. Споживання електроенергії протягом останніх двох тижнів становить близько 60% від довоєнного рівня, завантаженість підприємств ГМК – 50% – наразі вони в основному працюють на задоволення внутрішнього попиту, у т.ч. пов'язаного з воєнними потребами. Згідно з бліц-опитуваннями бізнесу, близько 30% підприємств повністю зупинили свою діяльність, 45% скоротили виробництво. НБУ оцінює втрати зазначених компаній у 40–50%, зазначаючи, однак, що дані не можна екстраполювати на всю країну, оскільки економіка в західних регіонах функціонує більш-менш нормально¹³.

⁹ У Мінекономіки повідомили, коли почнуть підраховувати втрати ВВП України через війну. 14.03.2022. URL: https://economy.24tv.ua/minekonomiki-povidomili-koli-rochnut-pidrahovuvati-vtrati-vvp_n1904648

¹⁰ За тиждень в Україні зруйновано інфраструктури на \$8,3 млрд – KSE. 17.03.2022. URL: https://lb.ua/economics/2022/03/17/509961_tizhden_ukraini_zruynovano.html

¹¹ В Украине оценили масштабы разрушений от войны. 22 марта 2022. URL: <https://korrespondent.net/ukraine/4459467-v-ukrayne-otsenyly-masshtaby-razrusheniy-ot-voyny>

¹² За місяць Україні вдалося залучити близько \$4 мільярдів від міжнародних партнерів – ОП. 25.03.2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3439184-za-misyats-ukrajini-vdalosya-zaluchiti-blizko-4-milyardiv-vid-mijnarodnih-partneriv-op.html>

¹³ Інтерв'ю заступника голови НБУ Сергія Ніколайчука Forbes про пристосування економіки до воєнного стану та "план Маршалла" для України. 18.03.2022. URL: <https://forbes.ua/inside/ekonomika-zvika-e-do-voennogo-chasu-zastupnik-golovi-nbu-sergiy-nikolaychuk-pro-padinnya-vvp-dopomogu-partneriv-ta-ukrainskiy-plan-marshalla-18032022-4800>

Оцінки щодо 50% втрат виробництва національного ВВП щільно корелюють з результатами опитування населення щодо поточної зайнятості. Адже за даними соціологічної групи "Рейтинг", 53% опитуваних, які мали роботу до війни, наразі не працюють¹⁴ (станом на 19 березня 2022 р.).

За повідомленням Європейської бізнес-асоціації, станом на 5 березня 2022 р. близько 56% її компаній-членів не працюють¹⁵.

Оцінка економічних втрат під час ведення бойових дій у пострадянських республіках

Економічні втрати Грузії внаслідок воєнного конфлікту з РФ, який тривав упродовж восьми днів у 2008 р. і завдав обмеженої шкоди грузинській інфраструктурі, оцінюються у близько 2 млрд дол. США¹⁶. Складність більш точних розрахунків пояснюється глобальною фінансово-економічною кризою, що розпочалася невдовзі після завершення бойових дій у Грузії. Наступне падіння ВВП країни у 2009 р. становило 3,7%¹⁷. Скорочення ж ВВП Грузії у розрахунку на душу населення сягнуло 15,7%¹⁸.

Скорочення ВВП України протягом першої активної фази російсько-української війни (березень 2014 р. – лютий 2015 р.) становило: 10,1% у 2014 р. та 9,8% у 2015 р.¹⁹.

ВВП Вірменії у 2020 р. скоротився на 7,4%, що було викликано як шеститижневим воєнним конфліктом з Азербайджаном, так і розгортанням коронакризи.

Оцінки економічних втрат України за розрахунками Інституту економіки та прогнозування НАНУ

Оцінки на основі екстраполяції умов та втрат, які спостерігалися в Україні під час першої активної фази російсько-української війни (березень 2014 р. – лютий 2015 р.).

Відповідно до цих розрахунків, падіння реального ВВП у 2022 р. може становити 45%, валового нагромадження основного капіталу – понад 80%, промислового виробництва – 52% (табл. 1).

¹⁴ 53% українців, які мали роботу до війни, нині не працюють – опитування. 23 березня, 2022.

URL: <https://suspilne.media/220819-53-ukrainciv-aki-mali-robotu-do-vijni-nini-ne-pracuut-opituvanna/>

¹⁵ Третина економіки України не функціонує – Марченко. 19 березня 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/03/19/684338/>

¹⁶ Economic consequences of the Georgian-Russian conflict / Vienna Institute for International economic studies. URL: <https://wiiw.ac.at/press-release-economic-consequences-of-the-georgian-russian-conflict-english-pnd-19.pdf>

¹⁷ Статистика Світового банку: World Bank national accounts data. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?locations=GE>

¹⁸ Як військові конфлікти впливають на економіку. *Mind.ua*. 30.06.2017. URL: <https://mind.ua/openmind/20173685-yak-vijskovi-konflikti-vplivayut-na-ekonomiku>

¹⁹ World Bank national accounts data. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?locations=UA>

Таблиця 1

**Оцінки динаміки основних макроекономічних показників України
у 2022–2023 рр.**

Показник	2021	2022	2023
Валовий внутрішній продукт, %	3,0	-45,0	-6,5
Кінцеві споживчі витрати, %	7,1	-36,0	-4,6
Валове нагромадження основного капіталу, %	7,2	-80,5	-15,8
Промислове виробництво, %	1,1	-52,0	-8,7
Індекс споживчих цін, у середньому за рік	9,4	30,7	19,5
Грошова маса, M^2 , грудень до грудня попереднього року	12,0	20,5	15,5
Баланс зведеного державного бюджету, % до ВВП	-3,7	-9,4	-7,5
Експорт товарів, млрд дол. США	63,1	33,7	35,5
Імпорт товарів, млрд дол. США	69,8	53,4	54,5
Торговельний баланс, млрд дол. США	-6,7	-19,7	-19,0
Баланс поточного рахунку, млрд дол. США	-2,1	-11,5	-10,5
Міжнародні резерви, млрд дол. США	29,4	24,5	25,7

Джерело: оцінки ДУ "Інститут економіки та прогнозування НАН України".

**Оцінки на основі сценарних розрахунків скорочення споживання
електроенергії**

Висока кореляція обсягів споживання електроенергії та реального ВВП України використана для оцінки його можливих змін у 2022 р. за двома сценаріями: за умов падіння електроспоживання на 35 та 50% (табл. 2).

Отримані результати свідчать, що відповідне падіння ВВП України у поточному році може становити:

- за першим сценарієм: 17,9–22,4%;
- за другим сценарієм: 25,6–33,1%.

Таблиця 2

**Прогнозні оцінки динаміки ВВП України у 2022 р. за умов очікуваного
скорочення кінцевого споживання електроенергії, % у річному вимірі**

Макроекономічні сценарії	Скорочення кінцевого споживання енергії, %	Скорочення ВВП України, %
Перший	-35,0	17,9–22,4
Другий	-50,0	25,6–33,1

Джерело: оцінки ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України».

Оцінки на основі "територіального вилучення" областей України із нормального процесу економічного відтворення

Враховуючи нерівномірність ведення в країні бойових дій, зроблено припущення, що "умовно не постраждалими" з них залишаються 14 областей. Водночас 10 областей (Донецька, Житомирська, Запорізька, Київська, Луганська, Миколаївська, Сумська, Харківська, Херсонська, Чернігівська) та м. Київ розглядаються як такі, що вилучені зі звичайного процесу економічного відтворення. Внаслідок цього територія країни представлено двома типами регіонів, а саме, де виробництво ВВП:

- залишається "умовно незмінним";
- не здійснюється через ведення воєнних операцій.

Схематичність такого розподілу є умовною, проте більш детальна класифікація "територіального вилучення" областей України із виробничого процесу наразі просто неможлива.

Застосування зазначеного підходу свідчить, що економічні втрати України у річному розрізі можуть сягати:

- щодо виробництва ВВП: – (-46)%;
- щодо експортних надходжень: – (-48)%;
- щодо капітальних інвестицій: – (-45)%.

Оцінки на основі розрахунків скорочення виробництва по секторах економіки: промисловість, сільське господарство, експорт

Оцінки можливої динаміки ВВП України здійснено за двома сценаріями падіння активності у промисловості, сільському господарстві та експортній діяльності. Відповідно до найгіршого з них (Сценарій 2), ВВП країни у 2022 р. може скоротитися на 31% (табл. 3).

Таблиця 3

Сценарний прогноз падіння ВВП України у 2022 р. унаслідок зменшення активності у промисловості, сільському господарстві та експортній діяльності, % у річному вимірі

Показник	Сценарій 1	Сценарій 2
Промисловість	-45	-52
Сільське господарство	-30	-45
Експорт	-48	-52
ВВП	-26	-31

Джерело: оцінки ДУ "Інститут економіки та прогнозування НАН України".

Графічне відображення фактичної та прогнозованої динаміки ВВП України за сценарієм 2 наведено на рис. 1.

**Рис. 1. Фактична та прогнозна динаміка ВВП України у 2013–2022 рр.
(квартальний зріз, сценарій 2)**

Джерело: оцінки ДУ "Інститут економіки та прогнозування НАН України".

Таблиця 4

Поточні оцінки втрат України у 2022 р. від війни, розв'язаної РФ

Джерело	Номінальна оцінка	Відносна оцінка, % ВВП*		
	Виробничі/інфраструктурні потужності, млрд дол. США	Виробничі/інфраструктурні потужності	Виробництво ВВП	Усього
МВФ ²⁰			10–35	
Міністерство економіки України ²¹	120,0	60		
Міністерство фінансів України ²²			33–50	

²⁰ Падение на 35%. Рашкован о том, как украинской экономике выстоять во время войны – інтерв'ю НВ. URL: <https://biz.nv.ua/economics/chto-proishodit-s-ukrainskoy-ekonomikoy-vo-vremya-voyny-intervyu-nv-50226235.html>; Ukraine: Request for Purchase under the Rapid Financing Instrument and Cancellation of Stand-by Arrangement-Press Release; Staff Report; and Statement by the Executive Director for Ukraine. IMF Country Report. No. 22/74. March, 2022. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2022/03/10/Ukraine-Request-for-Purchase-under-the-Rapid-Financing-Instrument-and-Cancellation-of-Stand-514148>

²¹ Втрати ВВП України від війни рахуватимуть у квітні – Мінекономіки / Мінфін. 14.03.2022. URL: <https://minfin.com.ua/ua/2022/03/14/82151235/>

²² Інтерв'ю міністра фінансів Сергія Марченка виданню "Forbes". 14.03.2022. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/intervyu-ministra-finansiv-sergiya-marchenka-vidannyu-forbes-14032022>

Закінчення табл. 4

Кабінет Міністрів України ²³	500,0	250		
Національний банк України ²⁴			50	
KSE ²⁵	62,6	31		
Raiffeisen Research			15	
Citigroup			32	
Oxford Economics			34,2	
Moody's Analytics			43	
S&P Global Mkt Int.			43,1	
Economic Intel. Unit			46,5	
Інститут економіки та прогнозування НАН України			33,7–38,8	
– екстраполяція			45	
– споживання електроенергії			17,9–33,1	
– регіональний розріз			46	
– секторальний підхід			26–31	
Середнє	227,5	113,7	34–38,8	148–152

* Відносно ВВП України у 2021 р. (5459,574 млрд грн, або 200,2 млрд дол. США за курсом 27,27 грн/дол. США станом на 31.12.2021).

Джерело: оцінки ДУ "Інститут економіки та прогнозування НАН України".

ОЦІНКИ ВТРАТ ПО СЕКТОРАХ ЕКОНОМІКИ ПРОМИСЛОВОСТІ

Втрати людського потенціалу та наслідки для промисловості

З України вже виїхало понад 3,5 млн (!) осіб – виробників та споживачів²⁶. За середньої зарплати в Україні 15 тис. грн і при тому, що мінімум половина із тих, хто виїхали, – діти, українська економіка втратила

²³ Втрати для України через вторгнення РФ перевищують \$500 млрд – Шмигаль. 16.03.2022. URL: <https://interfax.com.ua/news/economic/814088.html>

²⁴ Інтерв'ю заступника голови НБУ Сергія Ніколайчука "Forbes" про пристосування економіки до воєнного стану та "план Маршалла" для України. 18.03.2022. URL: <https://forbes.ua/inside/ekonomika-zvikaie-do-voennogo-chasu-zastupnik-golovi-nbu-sergiy-nikolaychuk-pro-padinnya-vvp-dopomogu-partneriv-ta-ukrainskiy-plan-marshalla-18032022-4800>

²⁵ За тиждень в Україні зруйновано інфраструктури на \$8,3 млрд – KSE. 17.03.2022. URL: https://lb.ua/economics/2022/03/17/509961_tizhden_ukraini_zruynovano.html

²⁶ З початку вторгнення РФ понад 6,5 млн українців вимушено залишили свої домівки, ще 3,2 млн виїхали за кордон – ООН. URL: <https://hromadske.ua/ru/posts/s-nachala-polnomasshtabnoj-vojny-bolee-65-mln-ukraincev-vynuzhdenno-pokinuli-doma-eshe-32-mln-vyehali-za-granicu-onn>

10 млрд дол. США споживчого попиту (який перемістився до Європи). Нині на території України 6,2 млн переміщених осіб. Більшість із них найближчим часом не матиме роботи (не всі зможуть працювати віддалено); зросте безробіття; збільшиться навантаження на соціальну систему та бюджет, який спустошується воєнними видатками та ненадходженням податків від підприємств, які або зруйновано, або вони перебувають на окупованій території чи у вимушеному просторі через воєнні дії, значно знизяться обсяги виробництва та споживчий попит.

Війна, згорання промислового виробництва, переміщення людей у межах країни також загострили проблеми ринку праці та кадрового забезпечення промисловості. Дані щодо наявного попиту і пропозиції на ринку праці за період 17.02–17.03²⁷ за професійною сферою "Робочі спеціальності. Виробництво" демонструють розрив між кількістю вакансій та поданих резюме у 28 разів. Це свідчить про значний дисбаланс щодо зайнятості та нестачу місць прикладання праці. Найбільшим попитом у роботодавців на ринку праці у промисловій сфері користувалися такі професії, як: швачка, електрик, слюсар, інженер-технолог, комплектувальник.

Соціальне напруження посилюється значною кількістю незайнятих працездатних переміщених осіб у межах України. Водночас на тих підприємствах, що працюють, відчувається кадровий голод і заявлено про додатковий набір працівників на підприємства Укроборонпрому.

Наслідки для галузей промисловості

РФ завдала надзвичайно значної шкоди промисловості України та безпосередньо приватним інвесторам, знищивши низку великих діючих підприємств України, деякі з яких належать нерезидентам. Слід зазначити, що більшість постраждалих підприємств не виробляла ніякої військової продукції чи продукції подвійного призначення. За нашими оцінками, незворотні втрати промислового потенціалу досягають 30%. Значна кількість підприємств, на яку припадає близько третини промислового потенціалу, скоротила свою діяльність через втрату чи ускладнення доступу до сировинних ресурсів та ринків збуту, а також вимушену міграцію промислово-виробничого персоналу.

Машинобудування та ОПК

На сьогодні в багатьох областях тривають бойові дії, під час яких гине населення, знищується інфраструктура та промислові підприємства. Приблизно оцінити втрати продукції машинобудування ми можемо, спираючись на дані Держстату за 2021 р. Так, за 2021 р. галузь машинобудування забезпечувала 5,7% реалізованої продукції промисловості, що становило 204,8 млрд грн. Відповідно частка Харківської області у структурі машинобудування становила 9,6%; Чернігівської – 0,4%; Сумської – 2,8%; Херсонської – 0,7%; Миколаївської – 1,4%; Київської – 5,8% (це ті

²⁷ Матеріали Національного агентства кваліфікацій. URL: <https://nqa.gov.ua/>

області, в яких бойові дії проводяться найбільше і найвища можливість втрати підприємств). Тобто на сьогодні ми можемо сказати, що втрачено приблизно третину продукції машинобудування (27% обсягів реалізованої продукції машинобудування довоєнного часу).

Воєнні дії завдають непоправних втрат цілим галузям машинобудівної промисловості через те, що:

підприємства компактно розташовані саме в регіонах, де відбуваються активні бойові дії;

зупиняються або руйнуються підприємства-інтегратори з предметною спеціалізацією на кінцевій продукції або підприємства з вузловою спеціалізацією на унікальній, високотехнологічній продукції.

Хімічна промисловість

Українська хімічна галузь завжди була провідною галуззю економіки. Насамперед це стосується виробництва азотних добрив, що забезпечують зростання врожайності сільськогосподарських культур, сприяють піднесенню українського агросектора та малого і середнього бізнесу, який отримує багато підрядів у хіміків.

Із початком повномасштабного вторгнення РФ на територію України припинило роботу "Севєродонецьке об'єднання Азот". Зупинилися всі ключові цехи, завод припинив виробництво добрив. На підприємстві було повністю вироблено (перероблено) аміак та звільнено аміакосховище. Залишки готової продукції (добрива) та хімікати, що перебували на території заводу, в повному обсязі вивезено з території підприємства за межі Луганської області. Небезпечні хімічні речовини на території підприємства наразі відсутні, що дуже важливо в умовах поширення неправдивої інформації про нібито мінування складів з аміаком на севєродонецькому "Азоті".

Зважаючи на складну ситуацію на внутрішньому ринку мінеральних добрив, 12 березня 2022 р. уряд запровадив нульову квоту для експорту мінеральних добрив – тобто фактично заборонив вивіз добрив з України. "У зв'язку з воєнним станом для збереження рівноваги на внутрішньому ринку значущих мінеральних добрив уряд запроваджує нульову квоту для їх експорту – тобто фактичну заборону на вивіз добрив з України. Це стосується азотних, фосфорних, калійних та складних добрив", – пояснив міністр аграрної політики та продовольства України Роман Лещенко.

У відповідній постанові уряду йдеться про:

- добрива мінеральні або хімічні, азотні (код УКТ ЗЕД 3102);
- добрива мінеральні або хімічні, фосфорні (код УКТ ЗЕД 3103);
- добрива мінеральні або хімічні, калійні (код УКТ ЗЕД 3104);
- добрива мінеральні або хімічні із вмістом двох чи трьох поживних елементів: азоту, фосфору та калію; інші добрива; товари цієї групи у таблетках, упаковках масою брутто не більш як 10 кг (код УКТ ЗЕД 3105).

Ця заборона має вимушений та тимчасовий характер і застосовується до відновлення рівноваги певних товарів на внутрішньому ринку та забезпечення посівної кампанії.

Фармацевтична галузь

Склади АТ "Фармак", де перебували готові ліки, сировина для препаратів, перше упакування, у перші дні війни були вщент спалені окупантами. За загальними підрахунками втрати становили близько 1,5 млрд грн.

Виробництво будівельних матеріалів

Завдяки розповсюдженню по всіх областях України та потенційному зростанню попиту виробництво будівельних матеріалів під час відбудови має перспективи стати точкою зростання економіки.

У ході воєнних дій на території України військами РФ було знищено або пошкоджено низку промислових підприємств, що виготовляли матеріали для будівництва.

Серед зруйнованих об'єктів – металургійний комбінат "Азовсталь" (Маріуполь, Донецька область).

Металургія

Потенціал відновлення металургійної галузі залежить від можливостей відбудови виробничих потужностей, урахування особливостей ринку щодо попиту, забезпечення сировиною. Від налагодження виробництва основної продукції галузі залежить розвиток споживачів: деяких галузей машинобудування і металообробки, будівництва, транспорту та задоволення попиту населення.

Унаслідок воєнного вторгнення частина підприємств металургії була змушена скоротити обсяги виробництв, частина прийняла рішення про консервацію виробництва, а частина була зруйнована.

Від початку російського вторгнення повністю зупинене виробництво практично на всіх найбільших металургійних підприємствах України – маріупольських "Азовсталі" та ММК ім. Ілліча, на "Запоріжсталі", АрселорМіттал у Кривому Розі). Російська агресія в Україні розірвала усталені ланцюжки постачань металургійної продукції та сировини у світі. Ті підприємства, що продовжують працювати, стикаються з проблемами в логістиці. Зокрема, Укрзалізниця наразі має обмежені можливості щодо перевезення вантажів, а відвантаження через порти Чорного моря практично припинилося. Наразі достовірно оцінити вплив цих проблем на обсяги експорту неможливо.

Продовження бойових дій призведе до зростання виробничих та експортних втрат. Не можна виключати ймовірності зупинення інших підприємств. Остаточні підрахунки втрат стануть можливими після закінчення воєнного конфлікту.

Легка промисловість

Галузь відрізняється гнучкістю і здатністю відновлювати свій потенціал завдяки низькій капіталомісткості, швидкому обороту, схильності до кластерної організації виробництва. Незважаючи на те, що в інших галузях суттєва більшість підприємств зупинила роботу, в легкій промисловості, особливо в швейній галузі, вони швидко відновили свою роботу. Відзначається значний волонтерський рух щодо забезпечення потреб територіальної оборони та армії. Швейні підприємства, навіть завантажені замовленнями за давальницькими (толінговими) схемами, перепрофілюють частину потужностей та у понаднормовий час відшивають продукцію для потреб тероборони і ЗСУ. Є випадки перепрофілювання меблевих підприємств із цехами із пошиву матраців на виробництво спальних мішків, карематів, розвантажувальних жилетів та медичних сумок для захисників.

Підприємства зіткнулися зі значними проблемами для продовження виробництва: форс-мажорні обставини для постачальників, проблеми із закупівлею валюти для імпорту, переривання ланцюгів постачань цієї імпортозалежної експортоорієнтованої галузі та кадрове забезпечення і релокація персоналу.

Уряд і бізнес-спільноти намагаються швидко адаптуватись до воєнного стану та реалізувати заходи з регулювання, фінансового забезпечення, інституційної та інформаційної підтримки. КМУ, затвердивши критерії визначення критичного імпорту в умовах воєнного стану (необхідність продукції для задоволення потреб Збройних сил, інших збройних формувань, Міноборони; сировина або проміжний матеріал для виконання мобілізаційних завдань), розширив уже діючий Перелік товарів критичного імпорту, в т.ч. для потреб легкої промисловості²⁸.

Наразі мобілізувалися понад 10 бізнес-об'єднань і розгорнули роботи та нові проєкти за низкою напрямів: реалокатії персоналу, відновлення ланцюжків постачань та виробництва, розгортання аналітичного центру, залучення допомоги від міжнародних партнерів тощо. Всеукраїнська бізнес-спільнота Board впроваджують програми:

- релокації бізнесу на Західну Україну та масштабування швидких бізнесів, які можуть бути запущені просто зараз: і для потреб армії, і для створення робочих місць, і для компенсації втрат бізнесу (Board Quick Wins);
- збереження операційної спроможності виробничих МСП;

- надання безповоротної допомоги на впровадження заходів швидкого реагування: демонтажу, перевезення та консервації обладнання; захисту приміщень засобами цивільного захисту; перепланування логістичних ланцюгів; оцифрування документації, бізнес-процесів, бекапи та перехід на хмарні рішення.

²⁸ Українська асоціація підприємств легкої промисловості. URL: <https://ukrlegprom.org/ua/news/perelik-krytychnogo-importu-dlya-potreb-legkoyi-promyslovosti/?swcfpc=1>

підтримки волонтерських програм МСП;
гранти інституційної підтримки МСП визначених КВЕДів; збереження екосистеми підтримки бізнесу та сприяння у швидкому відновленні МСП;
збереження тягlostі бізнесу експортно орієнтованих МСП, надання їм грантів для створення складів та налагодження логістики з країн ЄС; створення юридичних осіб в ЄС та реорганізація роботи з українськими юридичними особами; організація бекапів та переведення онлайн-процесів в інші юрисдикції;
підтримка швидкої трансформації швейних МСП на виробництво для задоволення пікового попиту на певні товари (білизну, спальники, бронжилети тощо).

Харчова промисловість

Оцінити втрати для харчової промисловості на поточний момент неможливо, адже наразі в багатьох областях України відбуваються активні бойові дії, зокрема, у Харківській, Сумській, Чернігівській, Донецькій, Миколаївській, Херсонській, Київській областях, що призводить до гибелі населення та руйнації промисловості. Тому можемо приблизно оцінити втрати для харчової промисловості в цілому, враховуючи довоєнні показники внеску харчових виробництв у зазначених регіонах. Згідно з даними Держстату за 2021 рік обсяги реалізованої в Україні харчової продукції становили 679662,2 млн грн. Частки харчової промисловості у зазначених областях, де ведення господарської діяльності наразі неможливе або можливості для неї частково втрачено, становили, відповідно: Харківська область – 6,91%, Сумська – 1,75%, Чернігівська – 2,92%, Донецька – 2,22%, Миколаївська – 3,61%, Херсонська – 2,44%, Київська область – 7,06%. Таким чином, на сьогодні втрачено приблизно чверті продукції (24,69% від обсягів реалізованої харчової продукції довоєнного часу), що становить близько 170 млрд грн. Це призвело до втрати робочих місць приблизно понад 72 тис. особами.

Інші області зазнають авіаударів, які також руйнують виробничі потужності, житлові будинки населення. Це призводить до часткового порушення виробничої діяльності харчових виробництв та ліквідації запасів готової продукції на складах та сховищах, зокрема у Житомирській області. Війна в Україні призведе до шоку для глобального постачання продовольства. До війни Україна слугувала джерелом насичення таких ланцюгів, поставляючи на світовий ринок майже половину світового експортного ринку соняшникової олії, та у 2020 р. була п'ятою за обсягом поставок пшениці у світі²⁹.

²⁹ Which countries are most exposed to interruption in Ukraine food exports? Special focus. Ukraine crisis. *Investment Monitor*. 2 March, 2022. URL: <https://www.investmentmonitor.ai/special-focus/ukraine-crisis/countries-exposed-ukrainian-food-exports>

Отже, напад Росії на Україну є трагедією не лише для України, це загрожує продовольчій безпеці всієї планети.

Особливостями харчової промисловості України є те, що її розвиток залежить від діяльності фермерських громад – майже 40% сільськогосподарського виробництва практично в усіх областях України здійснюють дрібні фермери. Відбувається трансформація господарської діяльності виробників продовольства: українські ферми перетворюються на невеликі скотобійні, молочні та борошномельні заводи, щоби забезпечити населення харчуванням. Ланцюжок постачання харчових продуктів порушений, тому переробка не працює, своєю чергою перестає працювати дистрибуція, що призводить до дефіциту харчових продуктів, особливо в містах³⁰.

Деревообробна та меблева галузі

Деревообробна промисловість України також опинилась у складних умовах економічної діяльності, що пов'язано з її сировинною орієнтацією. Розташування низки деревообробних підприємств на тимчасово окупованих територіях та в зонах ведення активних бойових дій критично порушує роботу галузі. Так, за даними Української природоохоронної групи, загальна площа лісів, що опинилась у зоні бойових дій, під тимчасовим контролем російських загарбників, або поза доступом України, становить понад 3 млн га. Це приблизно 22% усіх лісових територій України. У зоні бойових дій під окупаційними військами перебувають 1 654 736 га цілих степів, що становить орієнтовно 59% степів у всій Україні, та 4514 га чагарникової рослинності – понад 10% таких площ України. Природно-заповідний фонд найвищого рангу охорони (національні парки, природні і біосферні заповідники, національні природні парки) охоплює 1 236 366 га. 44% з них опинилися в зоні бойових дій, під тимчасовим контролем російських загарбників або є недоступними для України³¹.

До того ж загарбники планують нещадно використовувати захоплені природні ресурси: згідно з опублікованим Головним управлінням розвідки Міністерства оборони України листом міністра оборони Росії С. Шойгу "Про можливість вирубки на землях оборони" окупантам дозволяється тотальна вирубка "лісів, дерев, чагарників і зелених насаджень" на землях України. Плануються вирубки "будь-якої інтенсивності і будь-якого віку, незалежно від форми власності та категорії земель з правом використання отриманої

³⁰ Вторинення Росії перетворює українські агропідприємства на продовольчі фабрики для забезпечення армії та міст /ABM.

URL: <https://avm-ua.org/uk/post/vtorgnenna-rosii-peretvorue-ukrainski-agropidpriemstva-na-prodovolci-fabriki-dla-zabezpecenna-armii-ta-mist>

³¹ 44% найцінніших природних територій охоплено війною / UNCG. URL: <https://uncg.org.ua/44-najtsinnishykh-prirodnykh-terytorij-ukrainy-okhopleni-vijnoiu-doluchajtesia-do-initsiatyvy-riatuiemo-prirodu-u-dni-vijny-razom/>

деревини". Деревину, не використану для потреб збройних сил РФ, хочуть продавати, а отримані кошти витратити на забезпечення армії-агресора. Тотальне вирубування зелених насаджень – це черговий страшний злочин загарбників та створення екоциду. Востаннє подібне відбувалось під час Другої світової війни, коли загарбники також знищували та вивозили природні цінності³².

Сьогодні ще складно оцінити збитки, які понесли українські ліси через наступ ворога. Важка техніка, що йде через ліс, валить дерева і знищує молоді культури. Крім цього, ворог знищує лісові дороги і мости.

Для запобігання незаконній реалізації української деревини Міжнародна рада директорів FSC 08.03.2022р. призупинила дію всіх торгових сертифікатів у Росії та Білорусі. Це означає, що дія сертифікатів у Росії та Білорусі, які дозволяють продаж або просування продукції FSC, припиняється³³. Тобто з Росії та Білорусі більше не можуть надходити деревина та інші лісові продукти як сертифіковані FSC. Враховуючи те, що сертифікація FSC є важливим документом легітимного експорту в країни ЄС та інші країни світу, то його відсутність викликає при експорті деревини та продукції з неї значні проблеми для країни-загарбника.

Потенціал відновлення деревообробної галузі залежить від збереження виробничих потужностей, врахування особливостей ринку щодо попиту, забезпечення сировиною. Велике значення мають особливості галузі щодо: розташування підприємств близько до сировини.

Меблеві підприємства переважно базуються там, де є виробничі умови, продовжують видавати продукцію, яка вкрай потрібна країні, і виготовляти меблі на експорт.

Дезінтеграція глобальних ланцюгів доданої вартості внаслідок "випадання" українських ланок виробництва

Унаслідок воєнної агресії РФ, як зазначає "Financial Times", виробники автовок BMW і Volkswagen змушені зупинити заводи у всій Європі через нестачу автомобільних дрітків, які виготовлялися на українських підприємствах. За даними видання, в Україні налічується близько 40 заводів із виробництва запчастин до автомобілів³⁴.

³² Путін і Шойгу хочуть вирубати і продати українські ліси – розвідка / УП. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/03/15/7331529/>

³³ Сертифікація ланцюга поставок FCC. URL: <https://fsc.org/en/newsfeed/no-fsc-material-from-russia-and-belarus-until-the-invasion-ends?fbclid=IwAR2b0khB3bRnkhmqKxgE-MJ547oEvRxrmJmWx95U9lohg1pCUZHgsNoEqa4>

³⁴ Продовольча криза і BMW без європейських заводів: як вторгнення РФ впливає на світову економіку. URL: <https://suspilne.media/220163-vtorgnenna-rosii-v-ukrainu-den-dvadcat-somij-onlajn/> (станом 19.03.2022).

За оцінками AutoAnalysis, на країну припадає близько п'ятої частини європейських поставок елементів проводки. Заводи, які постачають кабелі для автовиробників, та деякі постачальники в Україні вже почали відновлювати роботу, хоча і зі зменшеною потужністю, зокрема про це заявив Volkswagen.

Найбільшою проблемою є доставка готової продукції на автозаводи. Існує гостра нестача водіїв вантажівок, серед яких переважно чоловіки, на яких поширюється заборона на виїзд із країни³⁵.

Промисловість у регіонах: оцінка втрат виробничих потужностей³⁶

За попередніми даними професійних аналітичних агенцій, за перші три тижні повномасштабного вторгнення РФ зупинили роботу від 60 до 80% підприємств країни.

Станом на 21.03.2022 р. в Україні наразі необхідно реанімувати орієнтовно 85,5 тис. кв. км небезпечних районів, що забруднені вибухонебезпечними предметами (за даними асоціації саперів в Україні та оператора протимінної діяльності Demining Solutions)³⁷.

Воєнні події, руйнування об'єктів інфраструктури, виробничої бази багатьох промислових підприємств у зонах активних боїв, виїзд фахівців підприємств за межі території розташування виробничих майданчиків станом на 21 березня 2022 р. призвели до зупинення діяльності багатьох промислових підприємств – як великих, так і малого і середнього бізнесу. Найбільше таких підприємств розташовано на територіях (див. рис. 2):

Тобто найбільших уражень і руйнувань зазнали переважно промислово розвинені регіони України (Харківська, Донецька, Луганська, Запорізька, Сумська, Київська, Чернігівська області), крім того, на нових тимчасово окупованих територіях (Херсонська область) неможливо встановити поточний порядок роботи промислових підприємств.

³⁵ Заводи BMW та Volkswagen простоюють через нестачу українських деталей – FT. URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/news/2022/03/16/684146/> (станом на 16.03.2022).

³⁶ *Примітка:* отримання оперативної інформації з приводу діяльності промислових підприємств в регіонах України є ускладненим, враховуючи, що економічна інформація не розголошується; на сайтах міст, ОТГ та облдержадміністрацій відомості про економіку регіонів чи міст видалені або доступ до них заблокований з міркувань безпеки, так само на сайтах переважної більшості підприємств інформація про діяльність завершується датою 23 лютого 2022 р.

³⁷ URL:

https://galinfo.com.ua/news/v_asotsiatsii_saperiv_povidomyly_yaku_ploshchu_ukrainskyh_zemel_dovedetsya_rozminovuvaty_pislya_rashystiv_382815.html?fbclid=IwAR16BhqS9frJ2RybaUVhcww_Gn2FxP0RCbVp_pKh8S9XXlyx5Yb4p-WKVns

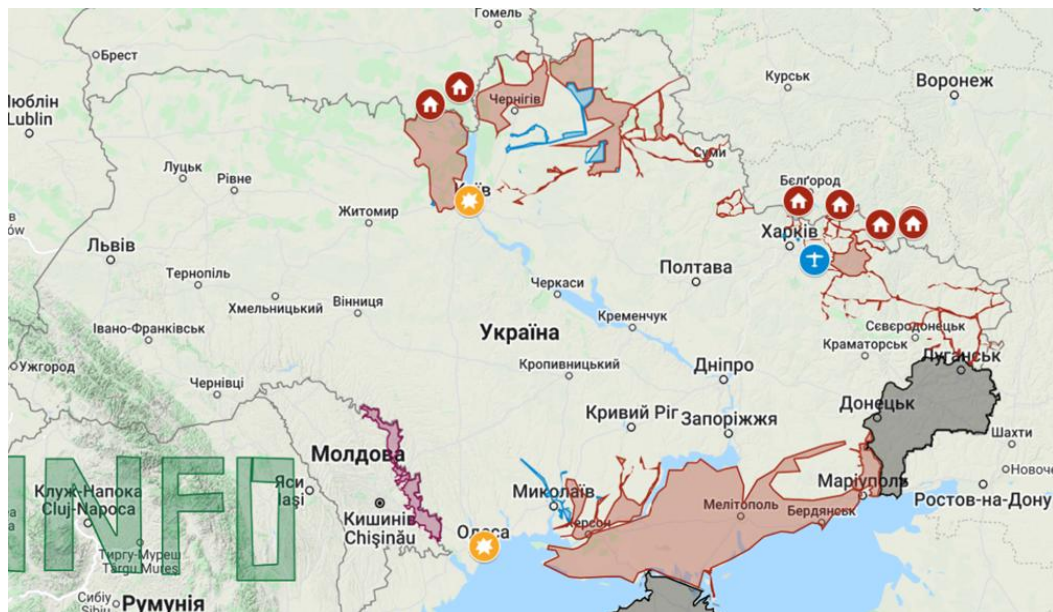

Рис. 2. Карта воєнних дій та окупації на території України станом на 21.03.2022 р.

Джерело: Інтерактивна карта бойових дій в Україні. *Факти ICTV*. URL: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/20220321-vijska-rf-proryvayutsya-z-pivnochi-shodu-ta-pivdnya-karta-vtorgnennya-v-ukrayinu/>

Завдяки Програмі КМУ та Мінекономіки України щодо тимчасового переміщення підприємств із постраждалих регіонів станом на 23.03.2022 р. переміщено близько 50 підприємств³⁸. Усього заявок на переміщення – 898. Вісімнадцять компаній уже відновили свою роботу на новому місці. Найближчим часом потужності ще 299 компаній буде доправлено до нового місця роботи. Закарпаття почало приймати підприємства з інших областей першим і створило кластери.

Проте не всі виробничі потужності можуть підлягати релокації, особливо – галузей важкої промисловості

Таким чином, можна припустити, що орієнтовні втрати від зупинення промислових підприємств у регіонах з активними воєнними діями можуть становити до 10% ВВП (у вимірниках 2019 р.), або 15 млрд дол. США, а загальні втрати у 2022 р. – близько 50% ВВП.

Через воєнні дії у регіонах України приблизна оцінка підприємств усіх видів діяльності та промисловості зокрема, що зупинили або можуть зупинити свою діяльність найближчим часом, подана в табл. 5.

³⁸ Уряд забезпечує масовий переїзд підприємств / КМУ. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-zabezpechuye-masovij-pereyizd-pidpriyemstv-na-bezpechnu-teritoriyu-dlya-zberezheniya-promislovogo-potencialu-ukrayini>; <https://suspilne.media/220783-na-vinniccinu-pereihali-ponad-50-pidpriemstv-iz-regioniv-ukraini-de-trivaut-bojovi-dii-so-vidomo/>

Таблиця 5

Орієнтовна оцінка кількості підприємств промислових видів діяльності, що призупинили або можуть зупинити свою діяльність на територіях активних бойових дій чи окупації у 2022 р.

	Кількість підприємств, од.				
	Усі види діяльності	у тому числі			
		добувна промисловість	переробна промисловість	харчова промисловість	машинобудування
Україна	373822	1660	115133	16222	7409
Донецька	9473	121	3283	559	207
Запорізька	15368	26	5003	697	629
Київська	20320	64	7037	894	414
Луганська	3408	30	1147	210	59
Миколаївська	11482	35	2424	500	196
Сумська	6096	16	2646	368	159
Харківська	25144	55	11505	1351	1082
Херсонська	8116	21	1996	354	159
Чернігівська	6524	17	2557	306	112
м. Київ	101252	277	14746	1563	1472
Разом по регіонах	207183	662	52344	6802	4489
Частка від загально-українського показника, %	55	40	45	42	60

Джерело: розрахунки співробітників ДУ "Інститут економіки та прогнозування НАН України" на основі показників Держстату за 2020 р.

Напрями відновлення промислового потенціалу у воєнний час

- релокація підприємств та його персоналу;
- відновлення ланцюжків постачань та виробництва за безпечної можливості;
- залучення допомоги від міжнародних партнерів;
- проведення перемовин з іноземними країнами, зокрема, з країнами ЄС, США і Канадою щодо можливої закупівлі певних груп товарів з України, які можливо експортувати за кордон, – по лінії як урядів, так і бізнесу;
- визначення переліку галузей (і підприємств), які потребуватимуть державного замовлення з метою забезпечити Україну товарами першої необхідності, у тому числі з метою імпортозаміщення;
- розроблення програми стимулювання виробництва в Україні із визначенням чітких механізмів отримання державного замовлення та збуту продукції.

Довідково: Джерела фінансування відновлення економіки України³⁹

ЄБРР ухвалив пакет заходів "Війна на Україні – пакет заходів ЄБРР із підвищення стійкості" – для підтримання суттєвого відновлення України, обсягом у 2 млрд євро. Він включає негайну програму "Сталість та засоби до існування", що охоплює такі сфери, як енергетична безпека, ядерна безпека, муніципальні послуги, підтримка фінансування торгівлі та МСП в Україні та у сусідніх постраждалих країнах. Якщо дозволять умови, то ЄБРР також буде готовий взяти участь у програмі реконструкції України, спрямованій на відновлення засобів до існування та бізнесу, відновлення життєво важливої інфраструктури, підтримку доступу до послуг.

Європейський інвестиційний банк разом із Європейською Комісією підготував пакет надзвичайної солідарності для України в розмірі 2 млрд євро, у т.ч. 668 млн євро у вигляді негайної ліквідної допомоги українській владі. У рамках пакета ЄІБ також прискорює виконання додаткових зобов'язань з інфраструктурних проектів на суму 1,3 млрд євро.

СЕВ (Council of Europe Development Bank – Банк розвитку Ради Європи) надав сусіднім з Україною країнам гранти для покриття невідкладних потреб біженців, включаючи транспортування та орієнтацію. Також СЕВ готовий надавати гнучкі короткострокові кредити для задоволення значних фінансових потреб сусідніх та інших країн, що приймають значні потоки біженців, зберігаючи при цьому фокус на соціальному секторі.

9 березня 2022 р. МВФ у рамках Інструменту швидкого фінансування (RFI) виділив Україні надзвичайну допомогу в розмірі 1,4 млрд дол. США для задоволення термінових фінансових потреб, у т.ч. для пом'якшення економічних наслідків війни. Принцип механізмів фінансування було змінено із "реформування" на "кризовий менеджмент".

Група Світового банку мобілізувала для України понад 952 млн дол. США, включаючи бюджетну підтримку для надання уряду допомоги в наданні українському населенню критично важливих послуг, із них 350 млн дол. США вже виділено. Це фінансування є частиною пакета підтримки в розмірі 3 млрд дол. США, запланованого для України на найближчі місяці. Також був створений MDTF (multi-donor trust fund – багатосторонній донорський цільовий фонд), який є одним із найшвидших, цільових і надійних механізмів, що сприяють спрямуванню в Україну грантових ресурсів від донорів. Станом на 17 березня 2022 р. сума внесків становила 145 млн дол. США. Також Група Світового банку працює над варіантами

³⁹ Joint Statement of Heads of International Financial Institutions with Programs in Ukraine and Neighboring Countries. URL: <https://www.imf.org/en/News/Articles/2022/03/17/pr2280-joint-statement-heads-ifis-programs-ukraine-neighboring-countries>

допомоги сусіднім країнам, включаючи підтримку біженців, і продовжить надавати торгове фінансування на підтримку приватного сектора.

Слід наголосити і на внутрішніх джерелах відновлення промисловості України, не пов'язаних із бюджетним фінансуванням. Наразі український бізнес уже консолідується з метою створення підґрунтя для повоєнного відновлення. Так, ініціатива Асоціації підприємств промислової автоматизації спрямована на так звану мобілізацію кластерів – створення загальнонаціональної кластерної асоціації "Український кластерний альянс" (УКА), метою якої є налагодження співпраці у сферах постачання сировини та комплектуючих для продовження роботи виробничих та інженерних компаній; можливий аутсорсинг та віддалена робота і кооперація в міжнародних проєктах EU Clusters Support Ukraine Forum⁴⁰.

АГРАРНИЙ СЕКТОР

Оцінки масштабів втрат та перспектив сільгоспвиробництва в Україні в умовах війни

Аграрний сектор в Україні – це майже половина валютної виручки та близько 10% ВВП країни⁴¹. Вплив воєнної агресії на аграрний сектор є дуже значним, комплексним, складним і малопрогнозованим унаслідок динамічного розвитку ситуації, наявності значних непередбачуваних ризиків і невизначеностей, прямих та непрямих факторів, відкладеного впливу тощо.

Наведені розрахунки за базовим сценарієм оцінки впливу воєнної агресії РФ в Україні на діяльність аграрного сектора в 2022 р. базуються на припущенні, що на час весняної посівної кампанії зберігатиметься статус-кво у контролі за територіями, як це мало місце станом на 22–23 березня 2022 р., або ж на звільнених територіях проведення посівних робіт буде ускладнене наявністю значних ризиків (так, за оцінками Асоціації саперів України, станом на 21 березня орієнтовно 82,5 тис. кв. км України потребувало розмінування⁴², а за оцінками Генштабу Збройних сил України, на розмінування територій знадобиться не менше 250 млрд дол. США⁴³).

Невизначеності також мають місце щодо того, чи вдасться на належному рівні забезпечити виробничі процеси протягом вегетаційного періоду та зібрати продукцію на підконтрольних Україні територіях,

⁴⁰ Association of Industrial Automation of Ukraine. URL: <https://www.facebook.com/groups/appau>

⁴¹ Україна буде забезпечена хлібом – міністр. *Радіо Свобода*. 17.03.2022. <https://www.radiosvoboda.org/a/news-hlib-ukrayina-ministr/31758176.html>

⁴² Скільки території України потребує розмінування – оцінка Асоціації саперів. *Слово і Діло*.

URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/03/22/novyna/bezpeka/skilky-terytoriyi-ukrayiny-potrebuye-rozminuvannya-oczinka-asociazciyi-saperiv>

⁴³ У ЗСУ оцінили витрати на розмінування України. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/03/23/novyna/bezpeka/zsu-oczinyly-vytraty-rozminuvannya-ukrayiny-sotni-milyardiv-dolariv>

забезпечити відповідну логістику під час усього виробничого процесу та у післязбиральний період.

Через активні бойові дії, частковий контроль загарбниками окремих українських територій, автомагістралей та інших логістичних шляхів тощо найбільші поточні ризики для аграрного сектора простежуються у таких областях: Миколаївській, Херсонській, Запорізькій, Донецькій, Луганській, Харківській, Сумській, Чернігівській, Київській, Житомирській, проте високі поточні чи відкладені ризики зберігаються також і в сусідніх регіонах.

Значні території південних регіонів, що спеціалізуються на виробництві зернових, знаходяться в епіцентрі активних воєнних дій, де вийти в поле неможливо фізично. Проте у відносно спокійних регіонах (Полтавській, Дніпропетровській, Кіровоградській, Черкаській та ін. областях) для роботи великих агрохолдингів виникають проблеми через розрив логістичних ланцюжків – наприклад, їх склади засобів захисту, насіння, добрив можуть бути розташовані під Києвом, або в інших місцях, куди неможливо дістатися через бої або зруйновану інфраструктуру. Обговорюється можливість закупівлі засобів захисту, насіння та добрив у Польщі, але це все одно не вирішує питання логістики ресурсів усередині країни. Закриття українських портів на Чорному та Азовському морях загрожує українському аграрному імпорту, морський шлях наразі є закритим, а це, своєю чергою, збільшує навантаження на логістику будь-яких поставок суходелом⁴⁴.

За воєнного часу логістика і торгівля мають пристосовуватися не лише до зриву в усіх ланцюжках поставок, браку пального, а й враховувати комендантські години.

На основі офіційної статистичної інформації, врахування ймовірностей подій, потенційних ризиків та невизначеностей, експертних припущень та емпіричних даних були проведені розрахунки можливого скорочення виробництва сільськогосподарської продукції (обумовленого воєнними діями на значних територіях України) у вартісних оцінках, у фізичному вираженні з особливою увагою до окремих стратегічно важливих з точки зору продовольчої безпеки сільськогосподарських культур та у розрізі окремих секторів аграрного виробництва: сільськогосподарських підприємств (юридичних осіб) та господарств населення.

Основні результати:

1. Скорочення виробництва у вартісних оцінках – регіональний зріз. Частка 10 регіонів України, на території яких активно ведуться воєнні дії, у загальному випуску сільськогосподарського виробництва становить **40,9%**, у т.ч. у рослинництві – **43,3%**, у тваринництві – **30,3%** (табл. 6). За попередніми даними, у 2021 р. загальний випуск сільськогосподарської

⁴⁴ Пальне, харчі, порти: три "больові точки" економіки. *BBC news*. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-60680634>

продукції (у постійних цінах 2016 р.) становив 700,1 млрд грн⁴⁵. Неможливість фізично провести посівну у зазначених у табл. 6 регіонах призведе до скорочення валового випуску сільськогосподарської продукції у вартісних оцінках на 286,6 млрд грн і становитиме 413,5 млрд грн.

Таблиця 6

Частка регіонів, де активно відбуваються воснні дії, у виробництві сільськогосподарської продукції

	Область України	Частка регіону у виробництві с/г продукції, %	У т.ч.		Посівні площі озимих під урожай 2022 р., тис. га
			рослинництво	тваринництво	
	Україна	100	100	100	9093,1
1	Донецька	3,0	2,9	3,2	436,0
2	Житомирська	4,2	4,3	3,8	188,2
3	Запорізька	3,9	4,4	1,9	858,0
4	Київська	5,7	5,2	7,7	255,6
5	Луганська	1,8	2	0,7	339,6
6	Миколаївська	4,0	4,5	1,8	748,2
7	Сумська	4,1	4,4	2,7	207,6
8	Харківська	5,2	5,6	3,6	609,9
9	Херсонська	4,3	4,8	2,2	668,2
10	Чернігівська	4,7	5,2	2,7	216,5
Разом по визначених регіонах		40,9	43,3	30,3	4527,8

Джерело: Економічні рахунки сільського господарства. Продукція сільського господарства у постійних цінах 2016 року за 2021 рік / Держстат. 2021. С. 7.

За оптимістичним сценарієм деякі з постраждалих областей можуть провести посівну частково: це західні та південні райони Житомирщини, частина Запорізької, Київської та Миколаївської областей, точково може включитися Чернігівщина та Сумщина. Це покращить прогноз посівної компанії на 5–6% і потенційно вартість виробленої у 2022 р. сільськогосподарської продукції може бути оцінена на рівні 455–460 млрд грн (за постійними цінами 2016 р.).

2. Скорочення виробництва за окремими видами сільськогосподарських культур. Зважаючи на спеціалізацію визначених регіонів, скорочення обсягів виробництва у рослинництві буде нерівномірним за окремими культурами. Виробництво зернових і зернобобових культур скоротиться на 44,6% і становитиме 46,8 млн т на відміну від 84,6 млн т у 2021 р. (рис. 3).

⁴⁵ Продукція сільського господарства у постійних цінах 2016 року за 2021 рік / Держстат. Київ, 2022. С. 6.

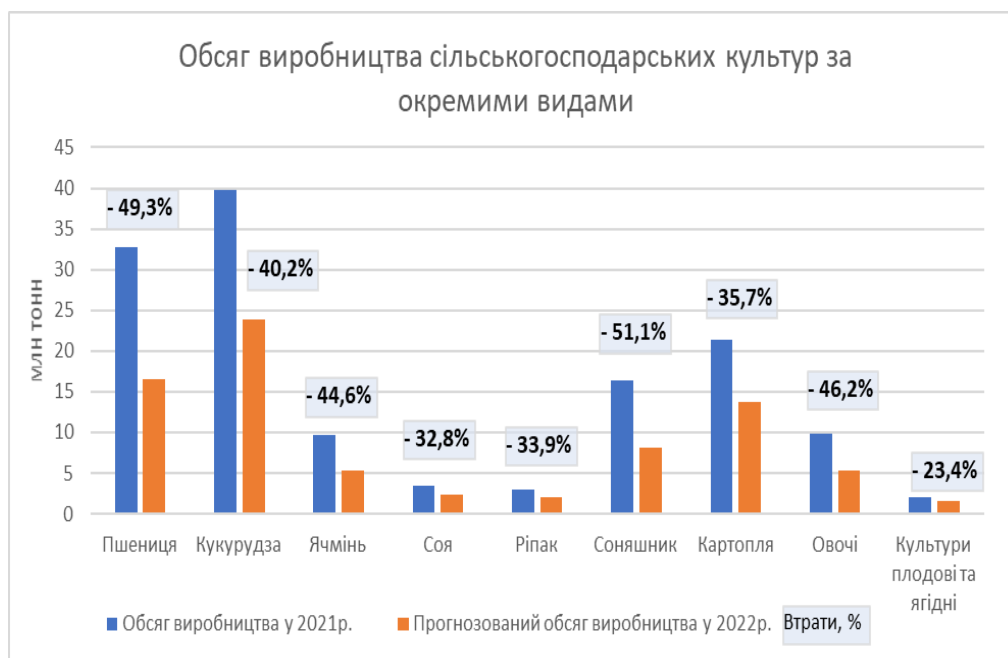

Рис. 3. Прогнозні оцінки обсягів виробництва сільськогосподарських культур

Джерело: Обсяг виробництва, урожайність та зібрана площа сільськогосподарських культур за їх видами у 2021р. / Держстат. Київ, 2022. 53 с.

Найбільші втрати обсягів виробництва пшениці (-49,3%) та соняшника (-51,1%) призведуть до зменшення виробництва зазначених культур до 16,6 млн т та 8,0 млн т відповідно. Виробництво овочів скоротиться на 46,2% і становитиме 5,3 млн т, картоплі – на 35,7% і становитиме 13,7 млн т. Виробництво плодівих і ягідних культур зменшиться на 23,4% і становитиме 1,6 млн т.

Такі втрати очікуються виключно через скорочення посівних площ за рахунок регіонів, де проводяться активні бойові дії. Додатковими факторами зменшення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції можуть стати: обмежена можливість купівлі мінеральних добрив (значна їх частина закуповувалася у Росії та Білорусі), засобів захисту рослин та значне подорожчання пально-мастильних матеріалів.

У 2021 р. під озимі зернові культури на зерно та зелений корм було засіяно 9,1 млн га сільськогосподарських угідь⁴⁶. Майже половина площ знаходиться на тимчасово окупованих територіях та/або територіях, де ведуться активні бойові дії. Відповідно обсяги озимини та зеленого корму скоротяться на 49,8%. Значне скорочення кормів негативно впливатиме на галузь тваринництва і в інших, більш "спокійних" регіонах та призведе до ще більшого падіння обсягів виробництва тваринницької продукції.

⁴⁶ Посівні площі культур озимих під урожай 2022 року по регіонах. Експрес-випуск, 2022. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

У 2021 р. сільськогосподарськими культурами в Україні було засіяно 28387,5 тис. га угідь⁴⁷. З них зерновими і зернобобовими культурами – 15943,9 тис.га, технічними – 9106,6 тис. га, решта – іншими культурами (табл. 7). Питома вага озимих культур у структурі зернових і зернобобових культур становила понад 50%,зокрема, озимої пшениці – 43,3% (ярої пшениці – 1,2%), озимого ячменю – 7,1%, озимого жита – 1,1%. У групі технічних культур частка озимого ріпаку у структурі посівів становила 10,7%.

Таблиця 7

Посівні площі сільськогосподарських культур у господарствах усіх категорій у 2021 р., тис. га

Сільськогосподарські культури	<i>тис. га</i>
Культури зернові та зернобобові	15943,9
пшениця озима	6907,5
пшениця яра	192,1
кукурудза на зерно	5474,8
ячмінь озимий	1137,5
ячмінь ярий	1337
жито озиме	174,2
жито яре	1,1
Інші зернові та зернобобові	719,7
Культури технічні	9106,6
Соняшник	6509,7
Ріпак озимий	975,9
кольза (ріпак ярий)	33,6
Соя	1280,3
Буряк цукровий фабричний	226,6
Інші технічні	80,5
Інші культури	3337
Усього	28387,5

Джерело: Посівні площі сільськогосподарських культур за їх видами у 2021 році / Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/sg/ppsgk/ppsgk2021.xlsx>

У 2022 р. посівні площі озимих зернових культур порівняно із 2021 р. дещо зменшилися, зокрема, пшеницею засіяно 6538,4 тис. га, житом – 108,5, ячменем – 969,0 тис. га. Посіви ріпаку озимого зросли до 1413,5 тис. га.

За даними рис. 4, у 2022 р. можливе значне скорочення виробництва сільськогосподарських культур, що пов'язано із високим ризиком ведення польових робіт на територіях, які межують із країною-агресором і де

⁴⁷ Враховуються господарства усіх категорій.

ведуться активні бойові дії. Відповідно, це може призвести до скорочення виробництва ряду важливих з точки зору продовольчого забезпечення сільськогосподарських культур. Доступ до земельних ресурсів обмежений у дев'яти областях, де площа ріллі становить 14,2 млн га, або майже половину від загальнодержавного рівня (32,5 млн га). Ведення сільськогосподарської діяльності на великій частині цих територій нині видається небезпечним для життя людини.

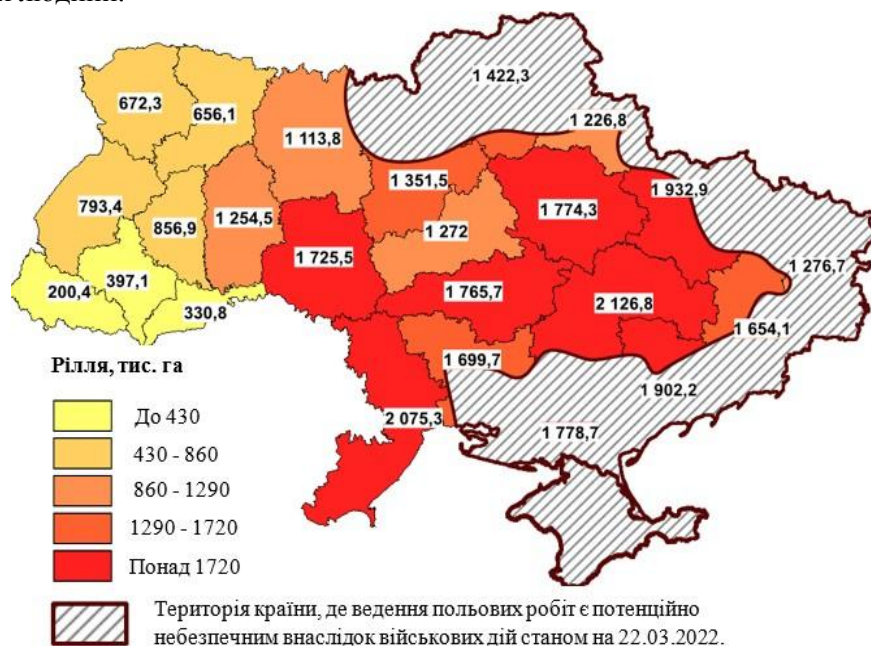

Рис. 4. Площа ріллі у регіональному розрізі, 2022 р.

Джерело: Сільське господарство України за 2018 рік. Статистичний збірник / Державна служба статистики України. Київ, 2019. 235 с. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2019/zb/09/Zb_sg_2018%20.pdf

3. Озима пшениця та кукурудза. Пшениця та кукурудза є стратегічно важливими сільськогосподарськими культурами з точки зору внутрішньої та глобальної продовольчої безпеки. За оцінками провідних аналітиків зернового ринку, пшениця та кукурудза є визначальними товарами продовольчого забезпечення, оскільки вони постачають 27% сукупних спожитих калорій, або, іншими словами, 27% всієї їжі на Землі⁴⁸.

На сьогодні в Україні половина засіяної площі озимої пшениці (3324,5 тис. га) під урожай 2022 р. перебуває у зоні високого ризику, а вагома

⁴⁸ Андрій Ярмак: Глобальна продовольча безпека, зруйнована російським вторгненням в Україну, може ще вбитисотні мільйонів людей у всьому світі. 22 березня 2022. URL: https://east-fruit.com/en/news/global-food-security-destroyed-by-russian-invasion-in-ukraine-could-kill-hundreds-of-millions-globally/?fbclid=IwAR2L_ikBxUfMQqKsIAngf9R7EysKP_8a5o8ut0lRQ5hxxzAOwtEo5LHwQrY

частина цієї площі взагалі залишається без можливості належного подальшого обробітку (рис. 5). У 2021 р. вагому частину посівних площ під цю культуру було зосереджено у всіх регіонах, де ведуться воєнні дії (50,1%). Якщо врахувати той факт, що яра пшениця у структурі посівів займає незначну частку, виникає проблема щодо компенсації втраченого в перспективі врожаю за рахунок її посіву у віддалених регіонах, адже пшениця відіграє ключову роль у питанні формування внутрішньої та глобальної продовольчої безпеки.

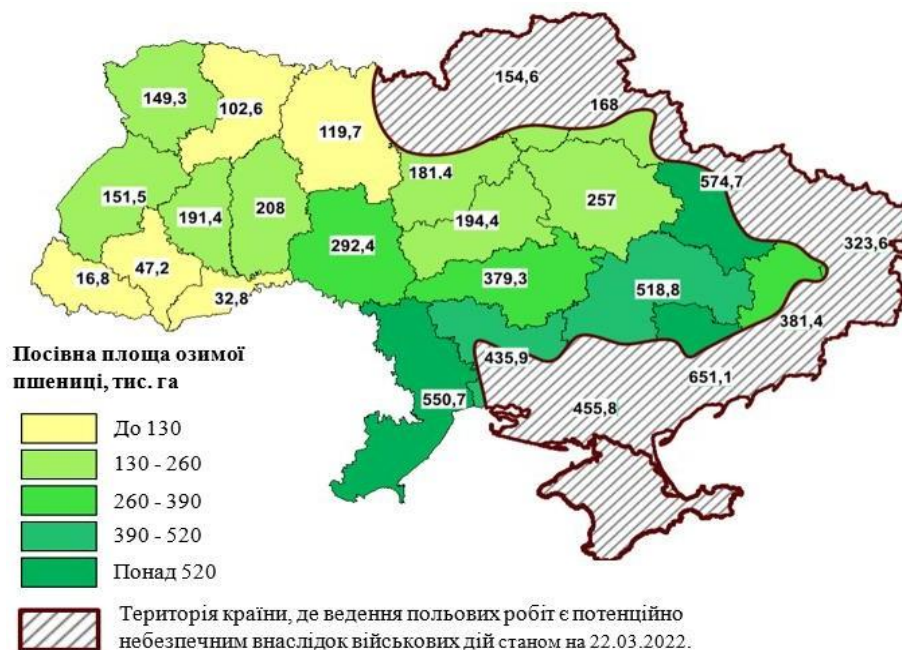

Рис. 5. Посівна площа озимої пшениці під урожай 2022 року, тис. га

Джерело: Посівні площі культур озимих під урожай 2022 року / Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2022/sg/ppko/ppokpu_22_reg.xls

Іншою стратегічно важливою з точки зору продовольчої безпеки в Україні та у світі сільськогосподарською культурою є кукурудза. Площі під вирощування кукурудзи на зерно впродовж останніх п'яти років в Україні становили близько 5200 тис. га (рис. 6). Основна частина посівних площ зосереджена у центральних і північних областях. Це означає, що, порівняно із пшеницею, імовірні втрати валових зборів тут будуть дещо меншими. У чотирьох областях із високим ризиком для сільськогосподарської діяльності внаслідок бойових дій (Чернігівській, Сумській, Харківській і Миколаївській) сукупна площа посівів кукурудзи становить 1522,7 тис. га, або 30% від загальної площі виробництва цієї культури.

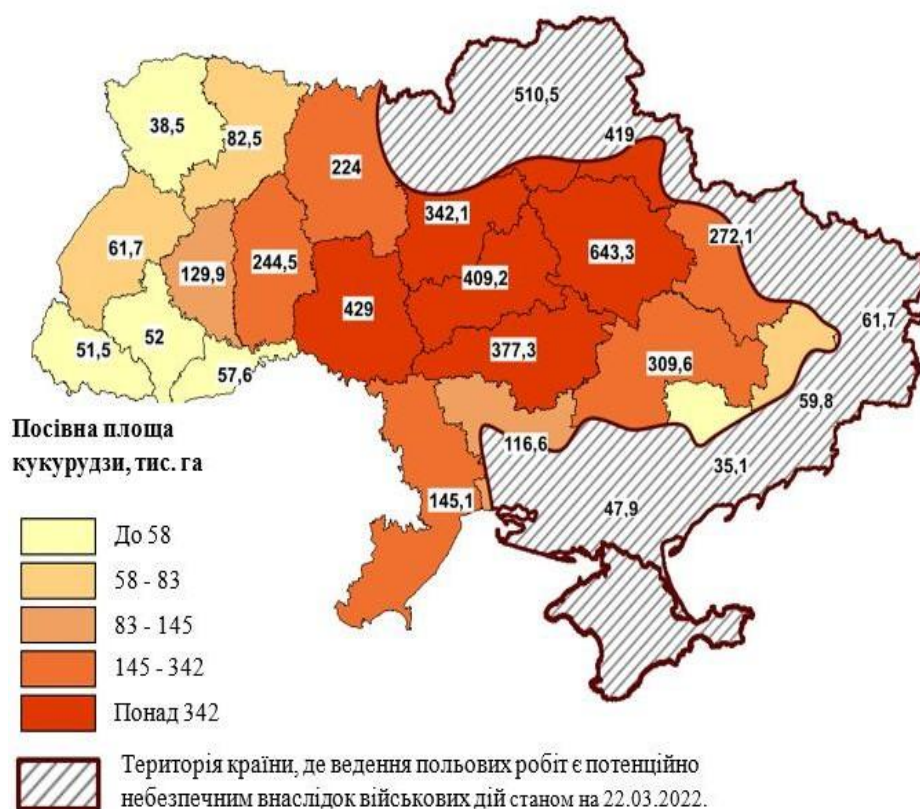

Рис. 6. Посівна площа кукурудзи на зерно, тис. га

Джерело: Посівні площі сільськогосподарських культур за їх видами у 2017–2021 рр. / Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>

У табл. 8 представлено прогностні оцінки щодо можливого валового збору пшениці та кукурудзи у 2022 р. в умовах ведення воєнних дій⁴⁹ та за умов мирного часу. Загалом втрати у валовому зборі пшениці та кукурудзи можуть становити близько 8610,6 тис. т (31,5%) і 7574,7 тис. т (22,8%) відповідно. У Донецькій, Запорізькій, Луганській, Сумській, Херсонській та Чернігівській областях спад у виробництві сільськогосподарських культур буде спостерігатися найбільше.

⁴⁹ Для прогностної оцінки валового збору у 2022 р. було враховано динаміку зазначених культур у п'ятирічному періоді (2017–2021 рр). Для областей, де ведуться воєнні дії, було застосовано відповідний коефіцієнт збору культур, визначений експертним шляхом, зокрема: у Донецькій – 0,1; Житомирській – 0,8; Запорізькій – 0,2; Київській – 0,8; Луганська – 0,1, Миколаївська – 0,7, Сумська – 0,1, Харківська – 0,5, Херсонська – 0,1, Чернігівська – 0,4.

Таблиця 8

Прогнозна оцінка валового збору пшениці і кукурудзи у 2022 р., тис. га

Регіон/ Область	Сільськогосподарські культури, тис. т			
	Мирний час		Воєнні дії	
	Пшениця	Кукурудза	Пшениця	Кукурудза
АР Крим	-	-	-	-
Вінницька	1686,1	3279,4	1686,1	3279,4
Волинська	708,9	320,6	708,9	320,6
Дніпропетровська	1935,1	1233,3	1935,1	1233,3
Донецька	1290,4	204,8	129	20,5
Житомирська	664,1	1646,1	531,3	1316,9
Закарпатська	87,0	258,0	87	258
Запорізька	2184,2	177,5	436,8	35,5
Івано-Франківська	281,7	377,1	281,7	377,1
Київська	895,9	2419,4	716,7	1935,5
Кіровоградська	1288,7	1921,7	1288,7	1921,7
Луганська	959,3	205,0	95,9	20,5
Львівська	807,9	460,4	807,9	460,4
Миколаївська	1510,5	475,4	1057,4	332,8
Одеська	2071,5	607,9	2071,5	607,9
Полтавська	1066,0	4025,8	1066	4025,8
Рівненська	494,4	607,0	494,4	607
Сумська	941,1	3090,8	94,1	309,1
Тернопільська	1099,6	1132,0	1099,6	1132
Харківська	2374,7	1353,8	1187,4	676,9
Херсонська	1696,5	378,5	169,7	37,9
Хмельницька	1286,6	2200,5	1286,6	2200,5
Черкаська	970,7	2677,0	970,7	2677
Чернівецька	183,3	361,8	183,3	361,8
Чернігівська	853,7	3878,3	341,5	1551,3
Україна	27337,8	33291,9	18727,3	25699,4

Джерело: Сільське господарство України за 2018 рік. Статистичний збірник / Державна служба статистики України. Київ, 2017–2020 рр.

URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2019/zb/09/Zb_sg_2018%20.pdf;

Обсяг виробництва, урожайність та зібрана площа сільськогосподарських культур за їх видами на 01 грудня 2021 року / Державна служба статистики України.

URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/sg/ovuzpsg/ovuzpsg_1221.xls

Сільськогосподарські роботи можуть серйозно ускладнитися через дефіцит і зростання вартості виробничих ресурсів (пально-мастильних матеріалів, мінеральних добрив, насіння), а також ризики і небезпеки для життя людини. Тому варто переглянути структуру посівних площ і зосередитись на вирощуванні сільськогосподарських культур продовольчої групи, адже саме ці культури становлять основу внутрішньої продовольчої безпеки країни.

4. Оцінка втрат у розрізі окремих секторів: сільськогосподарських підприємств (юридичних осіб) та господарств населення.

Воєнні дії по-різному вплинуть на обсяги виробництва сільськогосподарської продукції у сільськогосподарських підприємствах та господарствах населення. В різних категоріях виробників сільськогосподарської продукції частка ринкової продукції значно відрізняється, різною є інтеграція в ресурсні та збутові ринки. Якщо забезпечення виробничих процесів у підприємств на всіх етапах значною мірою залежить від доступу до матеріально-технічних ресурсів та каналів збуту, то господарства населення значною мірою орієнтовані на самозабезпечення і більшою мірою покладаються на власні сили. Тому спад виробництва у господарствах населення на сільських територіях, з яких воно не було повністю переміщене внаслідок воєнних дій, буде не таким відчутним, як у підприємств, проте обсяги виробництва порівняно з попередніми періодами будуть меншими внаслідок відпливу частини населення⁵⁰ та інших чинників, крім того, зросте частка продукції, що споживатиметься в самих господарствах.

Розрахунки обсягів можливого виробництва сільськогосподарської продукції у розрізі окремих секторів – сільськогосподарських підприємств і господарств населення – базуються на оцінці рівня можливих втрат унаслідок виключення продуктивних сил окремих регіонів, де відбуваються воєнні дії (рис. 7).

Оцінки можливих втрат будуть уточнюватися шляхом урахування додаткових факторів, які надалі можуть вплинути на рівні урожайності та обсяги виробництва, – можливостей виконання необхідних агротехнологічних операцій, обробітку посівів, внесення добрив, вивезення зібраної продукції тощо. Значні невизначеності із впливом цих факторів зумовлюють широкі прогнозні інтервали можливих виробничих втрат та обсягів виробництва сільськогосподарської продукції.

⁵⁰ Розрахунки виробничих втрат та обсягів виробництва продукції господарствами населення потребують уточнення з урахуванням того, що з районів, які опинилися під повним чи частковим контролем збройних сил РФ, була переміщена значна частина населення.

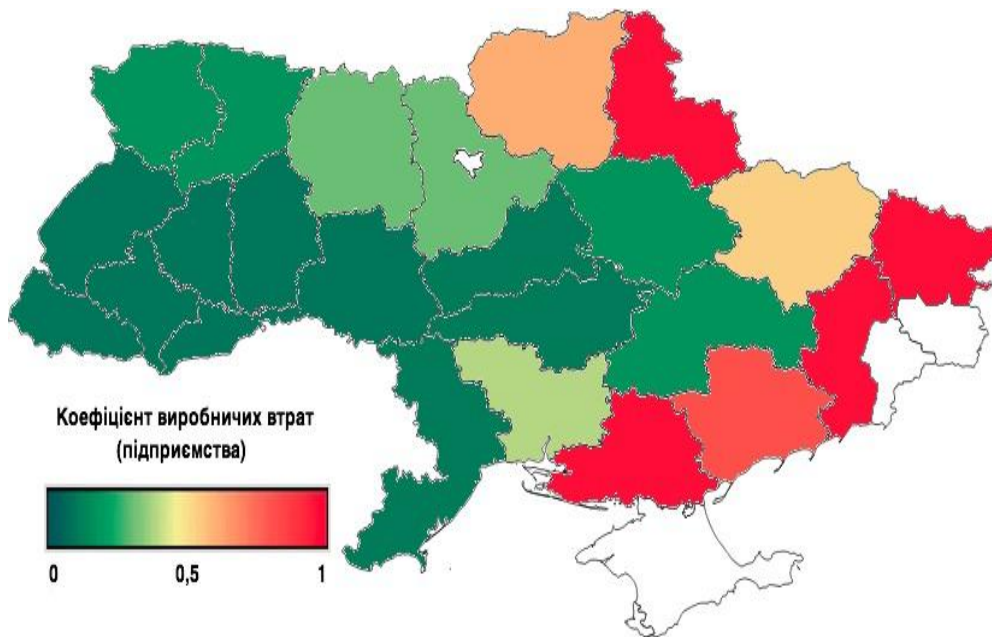

Рис. 7. Оціночний рівень виробничих втрат у сільському господарстві за категоріями виробників

Джерело: побудовано на основі онлайн карти DeepState воєнних дій.
URL: <https://www.google.com/maps/d/u/0/embed?mid=1ROxxPyw0nPAa5HDAABCBUIDECabGw3-&ehbc=2E312F&ll=42.88714286986153%2C30.627107912500023&z=4>

Сумарні очікувані у 2022 р. виробничі втрати у десяти регіонах, що найбільше постраждали від воєнних дій, становитимуть від 17,5 до 20,7 млн т зернових і зернобобових, від 380 до 540 тис. т цукрових буряків, від 3,8 до 4,5 млн т насіння соняшника, від 2 до 2,7 млн т картоплі, від 2,1 до 2,6 млн т овочевої та від 116 до 150 тис. т плодово-ягідної продукції (табл. 9 та 10).

Таблиця 9

Вірогідні діапазони втрат виробництва сільськогосподарської продукції сільськогосподарськими підприємствами, тис. т

С.-г. культури Регіони	Зернові та зерно-бобові	Буряк цукровий	Соняшник	Картопля	Овочеві	Плодові та ягідні
Донецька	1240–1390		390–435		9,4–10,5	3,7–4,1
Житомирська	320–540	63–105	46–77	6,6–11	1,3–2,2	0,4–0,6
Запорізька	1680–1900		465–530	0,15–0,17	15,5–17,5	4,7–5,3
Київська	400–660	120–200	68–113	4,6–7,7	8,0–13,4	2,6–4,4

Закінчення таблиці 9

Луганська	960–1070		480–540		0,17–0,19	
Миколаївська	400–560		130–180	0,8–1,1	98–138	0,7–1
Сумська	3840–4290		730–816	4,8–5,4	1,7–1,9	0,8–0,9
Харківська	1660–2020	64–78	560–680	0,2–0,3	12,4–15,2	2,4–3
Херсонська	1550–1730		29–32	19,8–22	490–550	16–18
Чернігівська	2870–3390	107–126	380–450	60–71	2,0–2,4	

Джерело: розраховано на основі даних Державної служби статистики України в частині виробництва продукції сільського господарства (Статистичний щорічник України за 2020 рік. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/11/Yearbook_2020.pdf) та онлайн-карти DeepState воєнних дій

Таблиця 10

Вірогідні діапазони втрат виробництва сільськогосподарської продукції господарствами населення, тис. т

С.-г. культури Регіони	Зернові та зернобобові	Буряк цукровий	Соляшник	Картопля	Овочеві	Плодові та ягідні
Донецька	400–450	8,3–9,4	85–96		173–196	6,2–7,1
Житомирська	19–56	1,1–3,3	1,9–5,6	86–260	20–60	2,1–6,2
Запорізька	470–550		134–155	115–133	152–175	24–28
Київська	17–51	0,8–2,4	0,2–0,7	76–228	26–77	2,9–8,7
Луганська	186–211		83–94		111–126	
Миколаївська	115–191		27–46	31–51	27–45	3,4–5,6
Сумська	230–261	7,1–8,1	15,7–17,8	670–760	152–173	11,9–13,4
Харківська	410–530	4,4–5,6	41–52	250–320	193–248	15,3–19,6
Херсонська	680–770		147–166	192–218	555–629	19,5–22,1
Чернігівська	75–92	2,9–3,5	0,45–0,55	520–635	97–119	

Джерело: розраховано на основі даних Державної служби статистики України в частині виробництва продукції сільського господарства (Статистичний щорічник України за 2020 рік. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/11/Yearbook_2020.pdf) та онлайн-карти DeepState воєнних дій

Оціночні обсяги виробництва сільськогосподарської продукції підприємствами господарствами населення наведені в табл. 11 і 12.

Таблиця 11

**Очікувані обсяги виробництва сільськогосподарської продукції
сільськогосподарськими підприємствами (діапазони), тис. т**

С.-г. культури Регіони	Зернові та зернобо- бові	Буряк цукровий	Соняшник	Картопля	Овочеві	Плодові та ягідні
Донецька	70–220		20–70		0,6–1,7	0,2–0,6
Житомирська	1610–1830	310–360	230–260	33–37	6,5–7,3	1,8–2,0
Запорізька	340–560		90–160	0,03–0,05	3,1–5,2	0,9–1,6
Київська	1990–2250	600–680	340–380	23–26	40–46	13–15
Луганська	60–170		30–85		0,01–0,03	
Миколаївська	1040–1200		330–380	2–2,3	260–300	1,9–2,2
Сумська	230–680		40–130	0,3–0,9	0,1–0,3	0,05–0,14
Харківська	1700–2000	64–78	560–680	0,23–0,28	12,4–15,2	2,4–3
Херсонська	90–270		1,7–5,1	1,1–3,5	30–85	0,9–2,8
Чернігівська	1830–2350	70–90	240–310	40–50	1,3–1,7	

Джерело: розраховано на основі даних Державної служби статистики України в частині виробництва продукції сільського господарства (Статистичний щорічник України за 2020 рік. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/11/Yearbook_2020.pdf) та онлайн-карти DeepState воєнних дій

Таблиця 12

**Очікувані обсяги виробництва сільськогосподарської продукції
господарствами населення (діапазони), тис. т**

С.-г. культури Регіони	Зернові та зернобо- бові	Буряк цукровий	Соняшник	Картопля	Овочеві	Плодові та ягідні
Донецька	80–130	1,7–2,8	17–28		35–58	1,2–2,1
Житомирська	320–360	19–21	32–36	1470–1640	335–375	35–39
Запорізька	180–260		52–72	44–62	58–82	9–13
Київська	290–320	13–15	3,8–4,3	1290–1440	440–490	50–55
Луганська	37–62		17–28		22–37	
Миколаївська	570–650		137–155	153–173	136–154	17–19
Сумська	46–77	1,4–2,4	3,1–5,2	130–220	30–50	2,4–4
Харківська	650–760	6,9–8,1	64–75	390–460	300–360	24–28
Херсонська	135–225		29–49	38–64	110–185	3,9–6,5
Чернігівська	76–92	2,9–3,5	0,45–0,55	520–635	97–119	

Джерело: розраховано на основі даних Державної служби статистики України в частині виробництва продукції сільського господарства (Статистичний щорічник України за 2020 рік. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/11/Yearbook_2020.pdf) та онлайн-карти DeepState воєнних дій

Виконані розрахунки базувалися на припущенні, що структура виробництва продукції рослинництва істотно не зміниться. Проте, очевидно, що в умовах, які склалися, повинна відбутися переорієнтація на продовольчі культури за рахунок зменшення посівних площ під технічними культурами.

Проблеми в ресурсному забезпеченні та їх подолання в сучасних умовах

Забезпечення паливом

Україна на три чверті залежна від імпорту нафтопродуктів. За даними консалтингової групи "А-95", на Росію та Білорусь припадало близько 40% постачань бензину, 67% – дизельного пального та 51% – зрідженої нафти.

Дефіцит на українському ринку призвів до значного зростання вартості пального. За даними представників одного з аграрних підприємств, з початку війни ціна на дизель для них зросла на 35–65%⁵¹. Для забезпечення фермерських господарств уряд пропонує скасувати акциз на пальне та знизити ставку ПДВ з 20 до 7%, що дозволить істотно зменшити ціну на пальне, водночас проблему його наявності може вирішити лише масштабне налагодження постачань з інших країн. Дозволено використання бензину та дизельного пального екологічних класів Євро 3 і Євро 4 та спрощено проходження митних процедур для постачання нафтопродуктів.

Мінеральні добрива та насіння

За даними Українського клубу аграрного бізнесу, який представляє в Україні крупний аграрний бізнес, наразі агрокорпорації забезпечені насінням на 70%, добривами – на 80%. Натомість, за нашими оцінками, особливо гостро ця проблема стоїть перед дрібними виробниками, оскільки порівняно з великими підприємствами вони мають значно менший запас міцності. З метою забезпечення аграріїв відповідними ресурсами уряд заборонив експорт мінеральних добрив та скасував додаткові процедури із сертифікації насіння.

Робоча сила

Великі та середні виробники сільськогосподарської продукції, які використовують найману робочу силу, відчувають істотний брак робочої сили. Значна частка працівників бере участь у бойових діях, а у низці регіонів вони побоюються виходити в поля. Задля вирішення цієї проблеми запроваджена урядова програма бронювання військовозобов'язаних, в рамках якої певні категорії спеціалістів виведені з-під мобілізації.

Фінансування

За експертними оцінками вісім із десяти виробників корпоративного сектора сьогодні потребують встановлення пільгових кредитних умов або

⁵¹ Нагодувати країну в умовах війни. Як українські аграрії готуються до нового сезону. *Економічна правда*. 15.03.2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/03/15/684052/>

відтермінування кредитних виплат⁵². Ще складніша ситуація для малих фермерів, які обробляють до 100 га земельних угідь (їхня питома вага у загальній кількості фермерських господарств становить понад 70%) та сімейних селянсько-фермерських господарств, які практично не мають реального доступу до безпечних позикових коштів.

Мінагрополітики оцінює загальну потребу в коштах для проведення весняних польових робіт у 100 млрд грн. Щоб частково вирішити проблему, Кабмін ухвалив постанову щодо фінансової підтримки фермерів із земельним банком до 10 тис. га та обігом не більше 20 млн євро на рік⁵³. Максимальна сума позики, на яку поширюється компенсація відсоткової ставки, становить 50 млн грн. Цим фермерам на період воєнного стану відсоткову ставку за залученими кредитами компенсують. Термін дії кредиту становить шість місяців. Встановлений максимальний розмір державної гарантії за портфельними кредитами – до 80%.

На тлі погіршення загальної соціально-економічної ситуації через воєнні дії та зниження рівня добробуту всього населення України, окремої (додаткової) уваги потребують сільські жителі десяти охоплених війною регіонів. На 01.01.2021 р. чисельність сільського населення цих областей становила 4,1 млн осіб (1,5 млн домогосподарств). Зважаючи, що селяни харчуються переважно вирощеною власноруч сільськогосподарською продукцією та сукупні ресурси домогосподарств на 25% залежать від сільського господарства та землі⁵⁴, неможливість проводити весняно-польові роботи загрожуватиме внутрішній сімейній продовольчій безпеці третини сільського населення України. Для 1,5 млн сільських домогосподарств визначених областей недоотримані доходи становитимуть **4,4 млрд грн щомісяця** (за фактичними цінами 2020 р.).

ВИРОБНИЧА ІНФРАСТРУКТУРА

Інформація про фізичні та фінансові втрати транспортної інфраструктури України під час війни наразі частково доступна у відкритих джерелах. Найбільш повно така інформація представлена в аналізі KSE Institute – аналітичному центрі при Київській школі економіки, який спільно з Офісом Президента України та Міністерством економіки безпосередньо займається збором інформації про об'єкти, що були зруйновані та продовжують руйнуватися під час війни, в тому числі й про транспортну інфраструктуру в межах проєкту "Росія заплатить", а також волонтерами з

⁵² Логістика воєнного стану: що буде із поставками пального та добрив. URL: <https://agravery.com/uk/posts/show/logistika-voennogo-stanu-so-bude-iz-postavkami-palnogo-ta-dobriv>

⁵³ Нагодувати країну в умовах війни. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/03/15/684052/>

⁵⁴ Витрати і ресурси домогосподарств України у 2020 році. Стат. зб., Київ, 2021. С. 232.

партнерських організацій, зокрема з Центру економічної стратегії та "Prozorro.Продажі".

Зокрема, за наявною інформацією, станом на 17.03.2022 р. пошкоджено та/або повністю зруйновано 12 аеропортів, понад 15 тис. км автомобільних доріг, 5 тис. км залізничних шляхів, 350 мостів та мостових переходів тощо.

Ці розрахунки побудовані на аналізі декількох тисяч публічних повідомлень від громадян, уряду та місцевих органів влади щодо втрат і пошкоджень по всій країні.

Наведені оцінки не є вичерпними, оскільки інформація про численні пошкодження та руйнування може бути відсутня через неможливість громадян, місцевих та державних органів влади оперативно фіксувати завдані пошкодження у розрізі кожного міста та населеного пункту (табл. 13).

Таблиця 13

Втрати економіки України від фізичного пошкодження транспортної інфраструктури (у разі повної руйнації об'єктів) з початку воєнних дій

Об'єкти інфраструктури	Обсяг	Загальні втрати, млн дол. США
Дороги, км	15000	16923
Мости, од.	350	12145
Аеропорти, од.	15	10500
Залізничні колії, км	5000	7500
Залізничні станції, од.	47	5592
Атомні електростанції, од.	2	2416
Військові аеродроми, од.	10	390
Літак Ан-225 "Мрія", од.	1	300
Тепло та гідроелектростанції, од.	7	101
Разом		55867

Джерело: Інфраструктура України під час воєнних дій зазнала пошкоджень на \$55,8 млрд – KSE. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/general/815021.html>

Поточний стан окремих галузей виробничої інфраструктури

Залізничний транспорт

За період війни українська залізниця зазнала значних втрат, насамперед залізнична інфраструктура, що є критичною для функціонування країни, та рухомий склад.

Станом на 24.03.2022 р.:

- зруйновано залізничні переходи між Україною та Російською Федерацією, а також припинено диспетчерський зв'язок з Російською Федерацією⁵⁵;
- зруйновано залізничну інфраструктуру між Україною та Білоруссю⁵⁶;
- відсутнє залізничне сполучення з Києвом за деякими напрямками, зокрема, у напрямку Ірпеня⁵⁷;
- зруйновано або пошкоджено вагонні депо, інфраструктуру залізничних станцій (колії, контактну мережу, рухомий склад тощо)⁵⁸;
- призупинено рух низки приміських поїздів;
- спостерігається перевантаженість окремих західних прикордонних залізничних переходів та станцій (Ізов/Грубешів).

Залізничний транспорт значною мірою зосереджений на: 1) евакуації населення із регіонів ведення активних бойових дій, у т.ч. із важкодоступних міст у межах роботи гуманітарних коридорів (за місяць війни АТ "Укрзалізниця" здійснила 230 евакуаційних рейсів з Луганщини та Донеччини⁵⁹); 2) доставці гуманітарних вантажів до України та по регіонах країни; 3) релокалізації виробництва зі східних областей України у західні.

Водний транспорт

Станом на 23.03.2022 р.⁶⁰:

Через російську військову агресію ситуація по *галузі водного транспорту* така:

⁵⁵ Укрзалізниця припинила будь-які відносини з РЖД. URL:

<https://railexpoua.com/novyny/ukrzeliznytsia-prypynyla-bud-iaki-vidnosyny-z-rzhd/>

⁵⁶ Між Україною та білоруссю більше немає залізничного сполучення. URL:

<https://railexpoua.com/novyny/mizh-ukrainoiu-ta-bilorussi-bilshe-nemaie-zaliznychnoho-spoluchennia-kamyshin/>; Хроніка "рейкової війни" на білоруській залізниці. URL:

<https://railexpoua.com/novyny/khroniky-reikovo-viiny-na-biloruskii-zaliznytsi/>;

Білоруські партизани пошкодили інфраструктуру БЧ у напрямку ст. Молодечно.

URL: <https://railexpoua.com/novyny/biloruski-partyzany-poshkodyly-infrastrukturu-bch-v-napriamku-st-molodechno/>

⁵⁷ Окупанти підірвали колію поблизу Ірпеня, евакуювати жителів будуть автобусами.

URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-irpin-pidryv-kolii/31737420.html>

⁵⁸ Ворог обстріляв інфраструктуру станції Запоріжжя-2. Укрзалізниця обіцяє

відновити її в найкоротші терміни. URL: <https://railexpoua.com/novyny/voroh-obstriliav-infrastrukturu-stantsii-zaporizhzhia-2-ukrzeliznytsia-obitsiaie-vidnovyty-ii-v-naikоротshi-terminy/>

⁵⁹ Укрзалізниця здійснила 230 евакуаційних рейсів з Луганщини та Донеччини /

Укрзалізниця. URL: https://www.uz.gov.ua/press_center/up_to_date_topic/579554/

⁶⁰ Міністерство інфраструктури України. URL:

<https://www.facebook.com/MinInfra.UA>; П'ять українських портів обробляють вантажі

без виходу в море - МІУ. *Порти України*. URL : <https://ports.ua/pyat-ukra%20d1%97nskih-portiv-obroblyayut-vantazhi-bez-vihodu-v-more-miu/>;

П'ять українських портів обробляють вантажі без виходу в море - МІУ. *Порти України*.

URL : <https://ports.ua/pyat-ukra%20d1%97nskih-portiv-obroblyayut-vantazhi-bez-vihodu-v-more-miu/>

URL : <https://ports.ua/pyat-ukra%20d1%97nskih-portiv-obroblyayut-vantazhi-bez-vihodu-v-more-miu/>

URL : <https://ports.ua/pyat-ukra%20d1%97nskih-portiv-obroblyayut-vantazhi-bez-vihodu-v-more-miu/>

URL : <https://ports.ua/pyat-ukra%20d1%97nskih-portiv-obroblyayut-vantazhi-bez-vihodu-v-more-miu/>

URL : <https://ports.ua/pyat-ukra%20d1%97nskih-portiv-obroblyayut-vantazhi-bez-vihodu-v-more-miu/>

URL : <https://ports.ua/pyat-ukra%20d1%97nskih-portiv-obroblyayut-vantazhi-bez-vihodu-v-more-miu/>

URL : <https://ports.ua/pyat-ukra%20d1%97nskih-portiv-obroblyayut-vantazhi-bez-vihodu-v-more-miu/>

URL : <https://ports.ua/pyat-ukra%20d1%97nskih-portiv-obroblyayut-vantazhi-bez-vihodu-v-more-miu/>

URL : <https://ports.ua/pyat-ukra%20d1%97nskih-portiv-obroblyayut-vantazhi-bez-vihodu-v-more-miu/>

URL : <https://ports.ua/pyat-ukra%20d1%97nskih-portiv-obroblyayut-vantazhi-bez-vihodu-v-more-miu/>

URL : <https://ports.ua/pyat-ukra%20d1%97nskih-portiv-obroblyayut-vantazhi-bez-vihodu-v-more-miu/>

URL : <https://ports.ua/pyat-ukra%20d1%97nskih-portiv-obroblyayut-vantazhi-bez-vihodu-v-more-miu/>

URL : <https://ports.ua/pyat-ukra%20d1%97nskih-portiv-obroblyayut-vantazhi-bez-vihodu-v-more-miu/>

URL : <https://ports.ua/pyat-ukra%20d1%97nskih-portiv-obroblyayut-vantazhi-bez-vihodu-v-more-miu/>

URL : <https://ports.ua/pyat-ukra%20d1%97nskih-portiv-obroblyayut-vantazhi-bez-vihodu-v-more-miu/>

URL : <https://ports.ua/pyat-ukra%20d1%97nskih-portiv-obroblyayut-vantazhi-bez-vihodu-v-more-miu/>

Морські порти:

- Маріуполь, Бердянськ, Скадовськ, Херсон тимчасово не працюють. Вхід/вихід суден тимчасово неможливий;
- Миколаїв, Ольвія, Південний, Одеса, Чорноморськ частково здійснюють обробку наявного у причалів флоту та відвантаження залізницею та автотранспортом. Вхід/вихід суден тимчасово неможливий;
- Білгород-Дністровський не працює через відсутність в порту флоту та вантажів. Вхід/вихід суден тимчасово неможливий;
- прийом і відправка вантажів в Україні здійснюються портами лише на Дунаї – в Рені, Ізмаїлі та Усть-Дунайську; також з цих портів можливий вихід у рейс моряків – громадян України у складі екіпажів суден;
- вночі 22 березня 2022 р. російські війська завдали удару по Миколаївському морському порту, внаслідок цього портова інфраструктура зазнала значних пошкоджень⁶¹;
- 14 березня 2022 р. з морського порту Бердянськ збройними силами країни-агресора викрадено буксир "Корець"⁶²;
- 15 березня 2022 р. з морського порту Бердянськ збройними силами країни-агресора викрадено п'ять морських торгових суден – балкерів з зерном. 23 березня 2022 р. Запорізька обласна прокуратура взялася за процесуальне керівництво досудового розслідування у кримінальному провадженні щодо викрадення торгових суден із Бердянського порту⁶³.

Річкова інфраструктура

Шлюзова інфраструктура Дніпра на південь від міста Київ перебуває в робочому стані, окрім Каховського шлюзу, який захоплений Росією.

Автомобільний транспорт

Станом на 25.03.2022 р.

Від початку бойових дій 24.02.2022 р. в Україні найбільш вразливою галуззю транспортної інфраструктури є дорожня, оскільки, як правило, саме автомобільними дорогами здійснюється пересування військової техніки, що значно руйнує дорожнє полотно на всій протяжності свого руху, та її знищення, що призводить до точкового руйнування дорожнього полотна. Наразі рух автомобільного транспорту припинено по всьому кордону між Україною та Росією і Республікою Білорусь.

⁶¹ Ворог завдав удару по Миколаївському порту, значні пошкодження – АМПУ. *Порти України*. URL: <https://ports.ua/vorog-zavdav-udaru-po-mikola%d1%97vskomu-portu-znachni-poshkodzhennya-ampu/>

⁶² Росіяни викрали буксир з Бердянського порту. *Порти України*. URL: <https://ports.ua/rosiyani-vikrali-buksir-z-berdyanskogo-portu/>

⁶³ Росіяни перемістили балкери з окупованого Бердянська до Керченської потоки. *Порти України*. URL: <https://ports.ua/balkeri-z-zernom-iz-berdyanskogo-portu-pryamuyut-do-jogo-pokupcziv-kompaniya-agent/>; Прокуратура відкрила провадження через імовірне викрадення торгових суден з Бердянського порту. *Порти України*. URL: <https://ports.ua/prokuratura-vidkrila-provadhennya-cherez-imovirne-vikradennya-torgovih-suden-z-berdyanskogo-portu/>

Російсько-окупаційними військами зруйновано автомобільний міст через Десну біля м. Чернігів, яким евакуювали людей і постачали гуманітарну допомогу, таким чином місто було відрізане від Києва⁶⁴.

На північно-західному напрямку Києва підірвали три мости, щоб зупинити прохід військ ворога. Зокрема, підірвали міст на Новоірпінській трасі, міст у Гостомелі по Варшавській трасі, та міст у Демидові через р. Ірпінь⁶⁵.

На трасі М-06 Київ-Чоп підірвано автомобільний міст на шляху між Києвом та Житомиром поблизу села Стоянка. Міст забезпечував рух між Києвом і Житомиром⁶⁶.

За Вишгородом (Київською ГЕС) підірвано міст через обвідний канал Дніпра. Рух транспорту на цій ділянці дороги перекрито⁶⁷.

Багато транспортних організацій запропонували свої автобуси та вантажівки для перевезення біженців та товарів першої необхідності. Щоб полегшити цю підтримку, сім країн ЄС вздовж основних транспортних маршрутів в Україну звільнили гуманітарний транспорт від плати за проїзд та правил професійного часу водіння та відпочинку.

У грудні 2021 р. оператори автомобільного транспорту попередили, що нестача водіїв, обмеження через пандемію, підвищений попит і зростання цін на пальне викликають збої в ланцюжку постачання. Невизначені ціни на пальне та постачання, ймовірно, призведуть до подальшого збільшення ставок автомобільних перевезень, які і до вторгнення вже перебували на рекордно високому рівні⁶⁸.

Австрія, Данія, Франція, Литва, Латвія, Словаччина, Польща, Німеччина, Угорщина, Молдова та Словенія дозволили перевезення вантажів гуманітарної допомоги без додаткових транспортних дозволів. Послаблення умов стосується також і транзитних перевезень⁶⁹.

Наразі РФ намагається оминати санкції ЄС, використовуючи вантажні автомобільні перевезення через країни ЄС та Білорусь, оскільки автомобільні

⁶⁴ Чернігів відрізано від Києва: окупанти зруйнували міст через Десну, яким евакуювали людей і постачали гуманітарку. URL: <https://ukrainenews.fakty.ua/398731-chernigov-otrezan-ot-kieva-okkupanty-razrushili-most-cherez-desnu-po-kotoromu-evakuirovali-lyudej-i-postavlyali-gumanitarku>

⁶⁵ Під Києвом підірвали мости, щоб зупинити ворога. URL: <https://portal.lviv.ua/news/2022/02/25/pid-kyevom-pidirvaly-mosty-shchob-zupynyty-voroha>

⁶⁶ На трасі М-06 підірвали міст, який з'єднує Київ і Житомир. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3413563-na-trasi-m06-pidirvali-mist-akij-zednuie-kiiv-i-zitomir.html>

⁶⁷ Під Києвом неподалік Вишгорода підірвали міст. URL: <https://news.obozrevatel.com/ukr/kiyany/proisshestviya/pid-kievom-nepodalik-vishgoroda-pidirvali-mist-video.htm>

⁶⁸ Russia's war on Ukraine: Implications for EU transport / European Parliament. URL: <https://epthinktank.eu/2022/03/14/russias-war-on-ukraine-implications-for-eu-transport/>

⁶⁹ Словенія дозволила перевезення вантажів гуманітарної допомоги без дозволів. URL: <https://trans.info/ru/viyna-v-ukrayini-ekonomika-biznes-logistika-dopomoga-279148>

перевезення здійснюються без збоїв. У зв'язку з цим Польща та Литва мають намір обмежити транзит вантажних автомобілів, що прямують до Росії та Білорусі⁷⁰. Міністерство інфраструктури України очікує відмову видавати дозволи на міжнародні автомобільні вантажні перевезення для перевізників Росії та її союзників⁷¹.

Рух автомобільного транспорту дорогами України перешкождала велика кількість блок-постів, тому їх кількість було зменшено до 1,5 тис. У майбутньому їх має залишитись близько 800⁷².

На територіях проведення бойових дій рух транспорту зупинено. Діють лише евакуаційні коридори.

Крім руйнації транспортної інфраструктури, існує небезпека руху через мінування територій, в т.ч. об'єктів транспортної інфраструктури (рис. 8).

Розроблено експертною групою Асоціації саперів України у відповідності до IMAS 08.10

Рис. 8. Потенційно небезпечні території України, які можуть містити вибухонебезпечні предмети (ВНП) як наслідок широкомасштабної агресії з боку Росії, і де існує нагальна потреба в гуманітарному розмінуванні цих територій

Джерело: Асоціація саперів України / Генеральний штаб ЗСУ. URL: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=279154311064321&set=pcb.279154367730982>

⁷⁰ Польща та Литва шукають можливість обмежити рух вантажівок у Росію та Білорусь. URL: <https://trans.info/ru/viyna-v-ukrayini-ekonomika-biznes-logistika-doromoga-279148>

⁷¹ Мининфраструктуры ждет, когда ЕС откажет в выдаче разрешений на международные автомобильные перевозки перевозчикам из России и ее союзников. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/general/812627.html>

⁷² Кількість блокпостів на дорогах зменшили до 1,5 тисячі / MBC. URL: <https://biz.censor.net/n3325535>; URL: https://biz.censor.net/news/3325535/kilkist_blokpostiv_na_dorogah_zmenshyly_do_15_tys_yachi_mvs

Нафтопереробка

За інформацією прес-служби НАК "Нафтогаз-України" у Харківській області 26 лютого 2022 р. через ризик воєнних дій зупинено Шебелінський НПЗ "Укргазвидобування". Персонал евакуйовано. Роботу об'єктів планується відновити після стабілізації ситуації.

Ринок автомобільного пального

Україна критично залежить від імпортного автомобільного палива.

Основними постачальниками дизеля та автогазу в Україну були Росія та Білорусь. Бензин наша країна в РФ не купує, майже 50% цього ресурсу надходить із Білорусі.

З початком повномасштабного наступу РФ на Україну імпорту автомобільного пального з Білорусі та Російської Федерації припинено, що призвело до його дефіциту та зростання цін.

Ситуація на АЗС. З початку війни 24 лютого 2022 р. автозаправки України поставили у пріоритет постачання палива Збройним силам та ДСНС, і лише потім – компаніям та приватним клієнтам. Багато автомобілістів могли купити лише 10 або 20 л пального.

На працюючих заправках мережі ОККО з 28 лютого 2022 р. дизель відпускали без обмежень, а бензин із обмеженнями.

Заправки WOG з першого дня війни запровадили обмеження на заправку приватного транспорту – 20 л. Таке ж обмеження стоїть і на інших АЗС по всій Україні.

Таким чином, через зупинку Шебелінського НПЗ України недоотримала нафтопродукти власного виробництва. Це негативно впливає на стан її економіки, адже Україна критично залежить від імпорту нафтопродуктів.

Альтернативні джерела постачання імпортного автомобільного палива значно дорожчі, а також потрібно більше часу для налагодження постачання. Все це разом стало основними факторами, що вплинули на дефіцит та підвищення ціни на пальне.

Фонди відновлення майна та зруйнованої інфраструктури

Наразі в Україні запрацювали чотири фонди відновлення економіки після війни, кошти з них використовуватимуть залежно від спеціалізації: на бізнес, інфраструктуру тощо.

Кошти збиратимуть за такими напрямками, як:

- відбудова знищеної інфраструктури (Фонд відновлення майна та зруйнованої інфраструктури);
- трансформація економіки (Фонд відновлення та трансформації економіки);
- відновлення роботи малого та середнього бізнесу (Фонд підтримки малого та середнього бізнесу);
- обслуговування міжнародних фінансових зобов'язань України (Фонд обслуговування та погашення державного боргу)⁷³.

⁷³ В Україні запрацювали чотири фонди відновлення: що це і як допомогти. *Економічна правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/03/12/683904/>

Крім того, ЄС зобов'язується підтримати український уряд у відновленні України після війни. З цією метою Європейська Рада прийняла рішення створити Трастовий фонд солідарності з Україною⁷⁴.

ТОРГІВЛЯ

Оцінки впливу воєнного вторгнення РФ в Україну (за матеріалами UNCTAD, OECD та USDA)

UNCTAD (Конференція ООН з торгівлі та розвитку)

17 березня 2022 р. UNCTAD опублікувала звіт щодо оперативних оцінок впливу війни в Україні на світову торгівлю і розвиток⁷⁵. Наразі звіт закритий, проте його резюме розміщено на сайті UNCTAD⁷⁶.

Оперативна оцінка UNCTAD впливу війни в Україні на торгівлю та розвиток наголошує на швидкому погіршенні перспектив світової економіки, що підтверджується зростанням цін на продукти харчування, паливе та добрива.

Звіт також вказує на підвищену фінансову нестабільність, скорочення інвестицій у сфері сталого розвитку, складну переконфігурацію глобального ланцюга поставок і зростання торгових витрат.

Найбільший вплив війна чинить на світові ринки продовольства і палива.

Україна та Росія є глобальними гравцями на агропродовольчих ринках, на них припадає 53% світової торгівлі соняшниковою олією та насінням і 27% пшеницею. Згідно з підрахунками UNCTAD, у середньому понад 5% імпортного кошика найбідніших країн світу складається з продуктів, ціни на які через війну, ймовірно, зростуть. Для багатших країн ця частка становить менше 1%.

Також прогнозується підвищення тарифів на фрахт. Чинниками стануть обмежувальні заходи щодо повітряного простору, невизначеність підрядників та занепокоєння щодо безпеки наземних торгових шляхів, що проходять через Росію та Україну. Ці дві країни є ключовим географічним компонентом Євразійського сухопутного мосту.

Відзначено, що у 2021 р. UNCTAD змоделювала вплив підвищення вантажних тарифів під час пандемії і отримала результат щодо підвищення світових споживчих цін на 1,5%.

OECD (Організація економічного співробітництва та розвитку)

22 березня 2022 р. OECD опублікувала свій внутрішній звіт щодо економічних і соціальних впливів війни в Україні⁷⁷.

⁷⁴ ЄС підтримає відновлення України після війни: вирішено створити Трастовий фонд. URL: https://censor.net/ua/news/3328437/yes_pidtrymaye_vidnovlennya_ukrayiny_pislya_viyiny_vyrisheno_stvoryty_trastovyyi_fond

⁷⁵ The impact on trade and development of the war in Ukraine - UNCTAD rapid assessment (UNCTAD/OSG/INF/2022/1). 16 Mar. 2022. URL: <https://unctad.org/webflyer/impact-trade-and-development-war-ukraine>

⁷⁶ Ukraine war's impact on trade and development. 16 Mar. 2022. <https://unctad.org/news/ukraine-wars-impact-trade-and-development>

Основні висновки цього звіту щодо економічних наслідків воєнного вторгнення РФ до України такі.

- Хоча Росія та Україна відносно невеликі економіки за обсягом виробництва, вони є великими виробниками та експортерами ключових продуктів харчування, корисних копалин та енергії. Війна вже призвела до економічних та фінансових потрясінь, особливо на товарних ринках, внаслідок зростання цін на нафту, газ та пшеницю.
- Зміни, що відбулися на товарних та фінансових ринках з початку війни, можуть, якщо війна триватиме, зменшити зростання світового ВВП на 1 в.п. протягом першого року війни, що супроводжуватиметься глибокою рецесією в РФ, і підняти рівень інфляції світових цін на споживчі товари приблизно на 2,5 в.п.
- Війна підкреслила важливість мінімізації залежності від Росії щодо імпорту ключових енергоносіїв. Для забезпечення енергетичної безпеки країнам OECD рекомендується переглянути дизайн енергетичних ринків з огляду на забезпечення енергетичної безпеки та створення стимулів для зеленого переходу.

У технічному додатку до звіту OECD наведено ендегенні чинники, що закладалися у процеси симуляції з використанням глобальної макроекономічної моделі NiGEM. Це цінові шоки (відсоткова різниця у середній ціні вибраного товару за період з 24 лютого по 9 березня від середньої ціни в січні 2022 р.), зміни на товарних та фінансових ринках і значне зниження внутрішнього попиту в Росії та Україні, що спостерігалися протягом перших двох тижнів після російського вторгнення.

Основні значення ендегенних чинників такі:

- світові ціни на нафту зросли на 33%, вугілля – на 80%;
- ціни на газ в Європі підвищилися на 85%, у Північній Америці – на 10% та в решті світу – на 20%;
- світові ціни на метали зросли на 11% на основі середньозваженої зміни цін для міді, золота, цинку, залізної руди, нікелю, алюмінію, паладію та платини;
- світові ціни на продукти харчування підвищилися в середньому на 6%, а ціни на пшеницю виростили на 90%, кукурудзу – на 40%;
- передбачалося, що ціни на добрива виростуть на 30%.

При цьому потенційний масштаб імовірного удару по внутрішньому попиту в Україні та Росії у звіті визначений як вкрай невизначений, але, ймовірно, значний. Попередні події в Росії, такі як фінансова криза 1998 р. та наслідки анексії Криму в 2014 р., супроводжувалися значним зниженням внутрішнього попиту в межах 10–15%. Але посилені санкції, застосовані після вторгнення в Україну, свідчать про те, що спад в Росії може бути навіть більшим, ніж внаслідок цих минулих подій.

В Україні масштаби втрат, завданих війною, ймовірно, будуть ще більшими. Інші воєнні конфлікти призвели до щорічного зниження ВВП на 25–40% у деяких країнах, включаючи Ірак, Сирію та Ємен.

⁷⁷ OECD Economic Outlook, Interim Report March 2022: Economic and Social Impacts and Policy Implications of the War in Ukraine / OECD. 2022. Paris: OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/4181d61b-en>

Внутрішній попит є у моделі ендегенним фактором. На основі порівняння з аналогічними ситуаціями у модель закладено зниження внутрішнього попиту в Україні на 40%, Росії – на 15%.

Також передбачається, що всі потрясіння триватимуть щонайменше один рік.

USDA (Міністерство сільського господарства США)

9 березня 2022 р. USDA опублікувало черговий щомісячний прогноз світового попиту і пропозиції продукції сільського господарства⁷⁸, у якому представило попередні оцінки короткострокових впливів воєнного вторгнення РФ на територію України на світовий попит і постачання продукції сільського господарства. У звіті відзначається, що воєнні дії Росії в Україні суттєво збільшили невизначеність умов попиту і пропозиції на світових аграрних ринках.

Документ містить прогноз виробництва, експорту, імпорту та споживання деяких основних експортних сільськогосподарських товарів України у 2021–2022 маркетинговому році.

В документі USDA зменшені прогнози експорту основних експортних сільськогосподарських культур з України у 2021–2022 маркетинговому році:

- прогнозований обсяг експорту пшениці з України у 2021–2022 маркетинговому році скоротиться на 4 млн т порівняно з прогнозом, зробленим у лютому (до початку війни), і становитиме 20 млн т (зменшиться на 17%). Основна причина – порушення експорту з чорноморських портів;
- прогнозований обсяг експорту кукурудзи з України у 2021–2022 маркетинговому році скоротиться на 6 млн т порівняно з прогнозом, зробленим у лютому (до початку війни), і становитиме 27,5 млн т (зменшиться на 18%). Основна причина – порушення експорту з чорноморських портів.

Надійшла до редакції 29.03.2022 р.

Підписано до друку 03.04.2022 р.

⁷⁸ World Agricultural Supply and Demand Estimates / USDA. WASDE-622 – March 9, 2022. URL: <https://www.usda.gov/oce/commodity/wasde>